

S Z A K D O L G O Z A T

Hallgató neve: Dávid Veronika

Szekszárd

2023

Az óvodáskorú gyermekek otthoni zenei nevelése

Pécsi Tudományegyetem

Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Konzulens: Dr. Smuta Attila

Oktató neve

titulusa: tudományos főmunkatárs

Készítette: Dávid Veronika

Hallgató neve

óvodapedagógus, levelező

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
1. Bevezetés	5
1.1. Témaválasztás indoklása	5
2. Történeti áttekintés	7
2.1. Farsang	7
2.2. Pünkösöd	8
2.3. Szentiváni tűzgyújtás	9
2.4. Betlehemezés, karácsony	9
2.5. Az éneklés, mint levegővétel	10
3. A kisgyermek zenei fejlődése	13
a prenatális kortól az első kisgyermekkorig	13
3.1. Prenatális korszak	13
3.2. Csecsemőkor	14
3.3. Kora gyermekkor (1-3 éves kor)	14
3.4. Első gyermekkor (3-7 éves kor)	15
3.5. A zene komplex hatása	16
4. A zene szerepe a család megalakulása kezdetén	17
4.1. Szülői szerepvállalás a kezdetektől	17
4.2. A Ringató-módszer	17
5. Ének az otthonunkban	19
5.1. „Botfűlű” a gyermekem!	19
5.2. A szülők feladata a családon belül	20
5.3. A ritmusérzék fejlesztése	21
5.3.1. Gyakorlati példa	22
5.4. Ritmus	24
5.4.1. Gyakorlati példa	24
5.5. Ritmushangszerek	25
5.6. Hangszerhasználat	25
5.7. Hallásfejlesztés	28
5.7.1. Együtt éneklés	28
5.7.2. Akusztikus hallás	31
5.7.3. Belső hallás	33
5.8. Természet hangjai, hangszínfelismerés	33
5.9. Zenehallgatás	35

5.10. Hallgatom a zenét?	36
5.11. Ízlés	36
5.12. Zenehallgatás anyaga	37
5.12.1. Élőzene	37
5.12.2. Zenehallgatás hangszeren.....	38
5.12.3. Gépzene ajánlás.....	39
5.13. Cinemuzsika – zenehallgatás hangszerkísérettel	41
6. Óvónők hozzáállása, támogatása	42
7. Kutatások, vizsgálatok a szülők zenei szerepvállalásának jegyében és azok hatásaiban	44
8.Önálló kutatás – otthoni zenei nevelés témakörében.....	47
8.1. A kutatás célja	47
8.2.A kutatás módszere, eszköze.....	47
8.3. Hipotézis	48
8.4. Kutatási eredmények bemutatása	48
8.5. A kérdőív eredményeinek összegzése.....	65
9. Összegzés.....	67
10. Felhasznált irodalom.....	69
11. Melléklet	72
11.1. Dal - és mondókatár	72
11.2. Cinemuzsika módszertana.....	83
11.3. Kutatás kérdőívének kérdései	90
12. Nyilatkozatok.....	93

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása

Dolgozatomban az otthoni zenei nevelés témakörét szeretném körbejárni. Célom, hogy körültekintően megvizsgáljam és bemutassam mennyire, és milyen minőségben van jelen a zene családi körben. Jelen van-e egy-egy ölbéli játék, mondóka, élőzene, szülői énekhang? Spontán helyzetek, mikor a szülői pár táncra perdül egy-egy dal hallatán – kikerekedve egy családi táncrázzá. Vannak-e még az esti összebújások közben altató dalok, dúdolászások? Előfordulhat-e, hogy anya sütés-főzés közben gyermekével együtt skandál egy családi rigmust? Ezekre és még sok más kérdésre keresem a választ.

A zene egész életemet körül szötte. Félig zenész családból származom. Sok verseny- és koncertélménynek lehettem aktív és passzív résztvevője. A szülői házban házi hangversenyt is rendeztünk, ahova a falu lakói lettek meghívva. A cél: az otthoni zenei- és intézményes nevelés keresztezése volt otthoni környezetben, közösséget építve, mintát és példát adva mások számára. Nemcsak a fellépők személyiségformálása történt a zene által, hanem egy zárt falusi közösség ízlésformálása is, zenehallgatóvá nevelése is.

Az ONOAP kimondja: „A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet töltenek be” (1). Mindennek tudatában nem gondolnám, hogy a mi didaktikus családi mintánk kell minden családban. De a zene szeretete, a zenehallgatóvá nevelés, ízlésformálás fontos és elengedhetetlen.

Dolgozatomban egy rövid történeti áttekintést végzek arról, régen miként is élték meg az emberek, mint közösség a szokások zeneiségét. Ezután a prenatális kortól hétéves korig vizsgálom meg a gyermekek pszichológiai értelemben vett zenei fejlődését. Áttanulmányozom a családok zenei nevelésben vállalt szerepeit, jelenlétüket, hatásaikat. Bemutatok egy alternatív módszert, a Ringató módszert, ami megalapozhatja az óvodáskori zenei nevelést. Forrai Katalin 'Művészetre nevelés a családban' című könyve alapján megvizsgálom és újragondolom; mely zenei képességek fejlesztésének területeit lehet otthon is alkalmazni. Bemutatom az óvónők hozzáállását, támogatási lehetőségeiket a szülői együttműködésre.

Gitártanárként néhány éve szülőket is tanítok gitározni, az otthoni zenei élmények közös megélésének segítése céljából. A népdalokat, gyermekdalokat szándékosan egyszerű, de élvezetes harmóniákkal láttam el, hogy az eddig zeneileg képzetlen felnőttek is

könnyedén el tudják sajátítani az alapokat. A dolgozatomban ennek módszerét ismertetem gyakorlati példákkal.

Végül kérdőív formájában végzek egy kisebb kutatást, melyben a családok zenei szokásait és hozzáállását vizsgálom.

2. Történeti áttekintés

Pedagógus éveim alatt tapasztalom, hogy a tanítványaim egyre kevésbé ismerik a népdalokat, gyermekdalokat, hagyományainkat, zenei múltunkat. Pedig számos gitáriskola zenei anyaga a népdalokra és gyermekdalokra épül, hogy ezzel is könnyebb legyen a tanulás, közelebb érezhessék magukat e világhoz, legyen kapcsolódási pontjuk. De mi is az pontosan, amit mára már elvesztettünk, vagy folyamatosan veszítjük el? A régi; 'bezzeg az én időmben' mi volt, amit ma már sokan emlegetnek? És ha már nincs, vajon visszahozható-e, vagy strukturálható-e a mai világ korszellemére? Ha igen, szükségét érezzük-e?

Meglátásom szerint, ami leginkább hiányzik a múltból, az a közösség és az éneklés természetességének megélése. A közösség hiánya, aminek oka lehet a szokások, hagyományok kikopása, és az éneklés természetességének hiánya, ami mindennek a hozománya lenne. A következőkben néprajzi funkciójuk szerint mutatok be néhány olyan szokást, amelyek még ma is élnek, vagy azt gondoljuk; éltetjük még, de tapasztalataim szerint az autentikussága már kiveszőben van.

A nép szokásai alkalmazkodtak a vallásos ünnepekhez, a gazdasági évhez és a jeles alkalmakhoz. Ezek az ünnepi szokások általában a falu utcáin, vagy a természetben lettek megtartva. Mikor, milyen ünnepet tartottak, aszerint verődött össze egy fiú, lány, felnőtt, fiatal, vagy házasok csoportja, házról-házra jártak és elénekelték az ünnephez tartozó dalokat. Ezekhez mindig tartozott mozgás, tánc, vagy valamilyen szimbolikus cselekmény. Végül a jókívánságukért cserébe, adományt kaptak, melyek abban az időben teljesen más értelemben vett adománynak számított. Akkoriban – Kodály elmondása szerint – szinte varázserejű értéke lehetett, mely az évszakok fordulóra figyelmeztet. Ezeket a szokásokat rituális társadalmi eseményekként tartották számon. (Népzenei alapismeretek)

2.1. Farsang

Vízkereszttől hamvazószerdáig tart ez az örömnép, mikor a telet, a hideget, a sötétséget űzték el. Az egyház ellene volt a farsangnak. Jellemző volt a jelmezes / álarcos alakoskodás, különböző maskarákba bújás (Mohácsi busójárás), hogy ezzel is elűzzék a telet, a gonoszt. A legkisebb falvaktól a legnagyobbig mindenhol farsangoltak. Egyes helyeken a termésvarázslás szokása is megfigyelhető volt.

A farsangi időben a fiatal legények párt választottak maguknak. Régebben azokat a lányokat, akik egyedül maradtak, kiállították sorba, és kezdetét vette a rönk- vagy tuskóhúzás, ami egy csúfoló szertartás volt. A lányoknak a derekára kötöttek egy rönköt, s azt kellett húznia az utcán egy bizonyos szakaszon keresztül. A házuk előtt különböző nótákkal, rigmusokkal csúfolták a legények.

Virágvasárnapon a palócoknál szokás volt a kiszehajtás. A kiszé egy étel, egy böjti eledel, ami vagy savanyú gyümölcs- vagy korpa leves. Ezt ették javarészt egész télen, így érthető, hogy szabadulni akartak tőle. De jelképezte a betegség, gonosz elűzését is. A lányok kiszebábot készítettek szalmából, amit az előző évben férjhez ment menyecske ruháiba öltöztettek. Énekekkel vitték el a legközelebbi folyóhoz, patakhoz, majd a levetkőztetett babát a vízbe hajították. Akik jelen voltak lányok, azok jóstak egymásnak férjet a víz és a báb sodrásából.

Hamvazószerdával pedig véget ér a farsang és elkezdődik a nagyböjt ideje.

2.2. Pünkösöd

A keresztény egyház egyik fő ünnepének számított a Szentlélek eljövetele. A XVIII. századtól ismert népszokásai a következők voltak: versengések a pünkösdi király címért, pünkösdi király és királyné választás; énekes, táncos adománygyűjtés; pünkösdi királynéjárás, mely termékenységvarázslatnak is számított; termés és időjósló.

A gyermekjátékoknál is felbukkan különböző változata a pünkösdi király - és királynőválasztásnak. Kiválasztanak egy kislányt, aki - egyik szokás szerint - a következő pünkösdig a 'vezetőjük' lesz, majd letakarják az arcát egy kendővel. Néhol sátrat is emelnek a feje fölé. Útjuk során rózsaszirmokat szórnak, és minden házba beviszik és bemutatják a királynét ezekkel a szavakkal:

„Elhozta az Isten,

Piros pünkösöd napját.

Mi is meghordozzuk

Királyné asszonykát.

(Gencsapáti, Vas megye)”(2)

2.3. Szentiváni tűzgyújtás

Amikor a nap a legmagasabban jár (június 24-én), akkor tartották ezt a szokást. Ekkor a legrövidebb az éj és a leghosszabb a nap. A keresztény kultúrában is tartották ezt a hagyományt, de már a honfoglalás előtti időszakban is ismeretes volt.

A falu határában volt szokás tüzet gyújtani, ahol az egész éjszakát áténekelve, lassú, szertartásos tánccal ünnepelték. A fény, az élet és a szerelem ünnepének is tartották.

Tűzrakáskor a következő hangzott el Kolonyban:

*„Tüzet megrakoljuk,
négyszögre rakoljuk:
Egyik szögén ülnek szép öregemberek,
Másik szögén ülnek szép öregasszonyok,
Harmadikán ülnek szép ifjú legények,
Negyedikén ülnek szép hajadon lányok.
(Kolony, Nyitra megye)” (Dömötör 1983: 40)*

A tűzön való átugrásnak tétje is volt. Egyrészt a megtisztulás, másrészt a hiedelem szerint, aki át tudta ugrani a lányok közül, az jövő farsangon férjhez megy.

*„Rakd meg babám a tüzet, hadd csapjon a lángja!
Gyöngé karjaimat melegítsem nála!
Jöttem is, mentem is, arra jártam én is,
Gyere, kedves angyalom, ugorj egyet te is!
(Tirs, Bars megye) (Balassa-Ortutay 1982: 614)*

2.4. Betlehemezés, karácsony

A betlehemezés szokásáról már a XI. századból vannak feljegyzéseink. Eleinte csak templomokban játszották, később iskolákban, vallásos egyesületben. Ahogy napjainkban ismerjük mind formában és névvel, csak a múlt századtól vált ismertté. A betlehemesek készülődése már advent elején elkezdődik. Énekeket, verseket tanulnak. A betlehemi történetet 16 – 18 éves fiúk játszották, egy templom alakú istállót vagy házilag készített

jászolt vittek a kezükben, s úgy mentek házról - házra. Ott elmesélték röviden Jézus születését, József hosszas szálláskeresést, majd a pásztorok tisztelegtek a kis Jézus előtt. Természetesen a komikum, a csibészesség itt sem maradhatott el, a pásztorok tréfás vetélkedőbe kezdtek, majd a vendégeskedés után áldást énekeltek:

„Nosza, nosza jó gazda,

Bocsáss minket utunkra,

Házadra, magadra,

Szálljon Isten áldása!

(Tiszakarád, Zemplén megye)” (Balassa-Ortutay 1982: 618)

Jól láthatjuk a szokások szerves része volt a zene, az éneklés. Közösségben, élő zene által elsajátítani az évről évre ismétlődő szokásokat, egy egész életre, sőt generációkra kiható útmutatás lehet. Egy ilyen életformában szocializált gyermek érzelmi biztonságban is érezheti magát. Adott volt az év ritmusa, a munkák sorrendben való elvégzése, munkák közötti pihenés, szórakozás ideje és mértéke, és az ünnepek ritmusa is egységben tartotta őket. A ritmus, mint megtartó erő volt jelen.

2.5. Az éneklés, mint levegővétel

Az énekesember mibenlétét legjobban számomra Berecz András fogalmazta meg: *„Átszellemült arcú énekesemberek- pőrére vetkezett lelkek.”* (Berecz) Szinte csendet és átgondolt pillanatokat kíván ez a mondat. Pőrére vetkezett lelkek. Erről eszembe jut egy történet, amit Gróh Ilona mesélt az egyik képzésén. Szekszárdon tartottak egy konferenciát, aminek az est 'fénypontja' Csobán Anna, egy moldvai idős csángó magyar asszony volt. Szövött, egyenes lapszoknyát hordott gyönyörű fejdísszel, mely szigorúságot és méltóságot tükrözött. Már majdnem ez az idős asszony került sorra, mikor nagyon határozottan, ellentmondást nem tűrően kijelentette, ő ma nem énekel. Mindenki döbbsen csenddel és értetlenül állt a helyzet előtt, próbálták meggyőzni, kérlelni, de hajthatatlan volt. Aztán nagysokára mégis sikerült rábeszélteni az énekre, viszont leszögezte a maga komor, határozott stílusában: *„Akkor búsat fogok énekelni, mert tegnap halt meg az uram.”* Majd felment a színpadra, tekintetét messze vitte a közönség felé, egészen messze és réveteg tekintettel elkezdte énekelni:

„Árva az a madár,
Kinek párja nincsen,
Én is árva vagyok,
Jaj, mert nekem sincsen.”
Lábnik (Moldva) (3)

Ilona úgy jellemezte, ő élte a dalt. Azt gondolom, ha valaki legalább egyszer az életben át tud élni ilyenfajta élményt, vagy csak engedi, hogy a történet végigjárjon rajta, már másképp fog gondolkodni az egész népdal és éneklés világáról, valódiságáról. Az az ember már sem az óvodában sem az otthonában nem tudja érzéketlenül énekelni a zenehallgatás anyagát, nem tudja félvállról venni ennek a küldetését. Mert küldetése van ezeknek a daloknak.

Akkoriban az éneklés olyan volt, mint a levegővétel. Apáról fiúra is szálltak az énekek. Még az éneklési stílust is átvették. „*Kérem szépen, a szájamhoz dobom a kezemet, mint hogyha tüttürűznék, úgy használom. Azér dobom a kezemet a szájamhoz, hogy segítse meg egy kicsit a hangot. Ahol kell segítse és ahol kell, állítsa le egy kevéskét. Ezt csinálom. De ebbe nőttem fel, és apámtól tanultam, nyugodjék a föltámadásig!*” (Berecz) Egy Csíkszentgyörgyön élő idős pásztorember mondatai.

A dalolás, a népdaléneklés legfőbb színtere a fonó volt. A lányok férjhezmeneteléig együtt énekeltek, táncoltak a fiúk és lányok. Egy-egy korosztály volt, nagyjából egykorúak és innen tanulták, ismerték meg a dalokat. De nem csak a fonó volt az egyetlen hely, ahol énekeltek. Szinte mindenütt találtak alkalmat. Kukorica- és tollfosztás közben, bálokon, tánc szünetében, vasárnapi séták alkalmával összekarolva. Szombat, vasárnap, nyári estéken a ház előtt daloltak szomszédok, barátok. Sokszor vetélkedők, hangversenyek is kialakultak a daloló „csapatokkal”.

A faluban még tisztelték és számon tartották a jó és a rossz hangú dalolókat. Utóbbira azt mondták *’Még nem hallottam a hangját’* vagy *’Hangtalanul viszi, ahogy tudja’*. Viszont a kulcsfontosságú lényegi különbség az – a mai társadalomhoz képest –, hogy ezek a „rossz hangú” emberek ugyanúgy a közösség részét képezték az énekükkel együtt. Ők is a többiekkel énekeltek.

Az embereknek létszükségletük volt az éneklés. Alapvető önkifejezés. Mai gondolkodásunkkal nagyon nehéz lehet átérezni ezt a szellemiséget még akkor is, ha mi azt gondoljuk, sokat éneklünk, dalolunk. Számukra a zenei élmény mindennapos

gyógyszer lehetett. Vajon a zenei élménynek van szavatossága? El tudják feledni ezeket a mélyen beivódott életérzéseket, zenei élményeket?

A szellemi örökség részét képezték ezek a népdalok, rigmusok, gyermekjátékok. Természetes volt énekelni, mert ezt hallotta minden gyerek a nagyobbtól. Ez volt a 'szokás'.

Az emberek elfelejtettek énekelni. Elfelejtették felvállalni lelkük hangját. Eltűntek ezek a közösségek és velük együtt a szokások is megkoptak, az ízét, 'sava-borsát' talán ki is hagyjuk belőle. Éppen ezért lenne fontos gyermekeinknek megadni, visszaadni mindazt, ami a múltból még menthető. Értékeket képviseljenek, és tudatában legyenek mindannak, ami a hazafias szeretetről szól. Szeressék, tiszteljék és ismerjék hagyományainkat.

3. A kisgyermek zenei fejlődése

a prenatális kortól az első kisgyermekkorig

Az általam gondolt otthoni zenei nevelés fő feladata, a kellő nyitottságra való nevelés a zene iránt. Szeressen a gyermek zenét hallgatni, figyelni, énekeljen szívesen egyedül, vagy közösségben, családdal, barátokkal, és később akár váljon hangszeren játszó felnőtté.

Számos kutatás bizonyítja, hogy zenei neveléssel, fejlesztéssel alakítjuk az ízlésvilágunkat, értékrendszerünket formáljuk, gazdagítjuk a személyiségünket, megértőbbé, befogadóbbá válunk, egy belső egyensúlyt vagyunk képesek teremteni. Ahhoz, hogy hatékonyak tudjunk lenni mi szülők ezen nevelésben, tisztában kell lennünk gyermekünk saját és életkori sajátosságaival. Erre szolgál ez a fejezet.

3.1. Prenatális korszak

A magzat számára a „zenei élet” húsz hetes korában kezdődik. Első zenei élménye az édesanya szívdobogásának ritmusa, majd felfedezi a külvilág szűrt zajait is. Szívrítmus változással, pislogással reagál is azokra. Legelőször az édesanya hangjára figyel fel, viszont a környezetében élő emberek hangjait is hallja. (Karmiloff és Karmiloff-Smith, 2001, idézi Györkö-Klein 2018). Képes különbséget tenni a külső, és az anyai testből származó hangok között. Egyik kutatásban érdekes megfigyelés (Aslin, 1992, idézi Györkö-Klein 2018), hogy amíg a külső hangzás a belső környezet és magzatvíz hatására kicsit elhomályosul, úgy a beszéd ritmikája nem. A hallott nyelv dallamára, kiejtésére, hangmagasság ingadozására és a nyelv prozódijára is figyel, és hatnak is rá. De nemcsak, hogy hatnak rá, a magzat képes elemezni, majd memorizálni a hallott hangokat. Így tanulja meg felismerni nyelvünk dallamát, ritmusát, amik az anyai és anyanyelvének hangjai képezik. (Albin és Echols, 1996, idézi Györkö-Klein 2018). A korai kötődés alapjait képezi mindez. Magzati vizsgálatok által már a harmadik trimeszterben bizonyossá vált, milyen érzékeny a magzat a zenei stílusok (klasszikus, rock, pop) változásainak érzékelésére is. (Karmiloff és Karmiloff-Smith, 2001, idézi Györkö-Klein 2018). „Vivaldi és Mozart zenéje hat a legmegnyugtatóbban. A ritmusanalízis aztán kimutatta, hogy a két zeneszerző kompozícióinak ritmusképlete áll a legközelebb az anyai szívdobogáshoz, a légzési ritmushoz. A kísérleti csoportban a két zeneszerző műveire

minden magzat megnyugodott, szívverésük egyenletessé vált, mozgásuk kisimultabb lett. Ezzel szemben Beethovenre, Brahmsra és a rockzenére heves rugdalózásba kezdtek, zaklatottak lettek tőlük.” (4) A magzatkori megfigyelésekből megtudhatjuk azt is, hogy azok a babák, akikhez sokat énekeltek, beszéltek és mindezt nem passzív zenehallgatással, hanem mozgással párosították, nagyobb élményt nyújtottak, és sokszorosan elősegítették gyermekük fejlődését. Lelkileg kiegyensúlyozottabbak lettek, gyorsabban haladt a beszédfejlődésük, hallásuk érzékenyebbé vált (Trehub, S. E. és mások, 1995, 1997, idézi Györkö-Klein 2018.).

3.2. Csecsemőkor

Az első életév döntő szereppel bír a csecsemő zenei fejlődése szempontjából. Továbbra is fontos szerepe van az édesanyának, mint mintaadónak. Énekhangjával biztonságot teremt kisbabája számára. Minél több zenei ingert tud átadni gyermekének, annál gyorsabb lehet a csecsemő fejlődése, zenei érdeklődése. Természetesen a leghatásosabb az édesanya hangja. Óvakodni kell az állandó háttérzajtól, folyamatosan bekapcsolt zenelejátszóktól! Azok ugyanis megterhelik a baba idegrendszerét. Már hat hónapos kortól érdeklődni kezd az énekes zene mellett a hangszeres zene iránt (Karres 1981).

3-6 hónapos korukban már gőgicsélni kezdenek, mely az önkifejezés második hangja (az első a sírás). Egyre inkább figyeli a felnőtt szájmozgását, és rendületlenül próbálja utánozni, ismételteti. Ezért is szükséges a hozzá intézett beszéd és ének, hogy legyen mintája, legyen mit utánoznia. Az együtténeklés öröme egyéves kortól jelenik meg, kétévesen már előfordulhat, hogy saját maga is elkezd dallamokat kitalálni.

3.3. Kora gyermekkor (1-3 éves kor)

Az ölbéli játékok, a mondókák a beszédfejlődés, testi érintgetések, testtudatosítás szempontjából is fontosak. A ritmikusságuk miatt lelassul a tempó, érthetőbb a szöveg, hatékonyabban össze tudják kapcsolni a mozgással. Az egyenletes lüktetés állandó eleme a mondókáknak is. Például a 'Hopp cine, cine, ci' mozgásos ölbéli játékban, ahogy jobbra-balra dülöngélünk, vagy a lovagoltatókban, ahogy változik a gyors-lassú tempó. Az egymás után többszöri ismétlése több szempontból is szükséges. Egyrészt fontos számukra az állandóság, mert ebben a korban még labilisak az idegkapcsolataik. Másrészt az ismétlések fokozzák az izgalmakat. A kisgyermek kedvét leli benne, igényli, szereti.

Egy lovagoltató sokszor végeláthatatlan hosszúságú is lehet, annyiszor mondja kacarászva a kisgyermek még, még még, és mosolygó szemmel várja a „csattanót”.

A kisgyermek ebben a korban az éneklését mozgással, tapssal kíséri. Indítéka a funkcióöröm és az „én csinálom érzése”, mely az én fejlődés fontos tényezője. Az ismerős dalt, dallamot felismeri, jelzi is azt, táncol, mozog, forog rá. Bár ezek a mozgások többnyire még esetlenek, mozgástechnikailag még nem elég fejlett, hogy pontosan lekövesse a zene tempóját. Elsősorban az élő ének van rá hatással, másodrészt az élő hangszeres játék. Az egyszerű dalt figyelemmel kíséri, leköveti, szívesen hallgatja újra és újra. Kopogással, kopácsolással saját ritmust, vagy az ismert dallomot szívesen játsza. (Forrai 1960).

3.4. Első gyermekkor (3-7 éves kor)

Ebben a korban egyre tudatosabban elkezdi érdeklődni a zene iránti. Mozgása már van olyan fejlett, hogy a hallott zene egyenletes lüktetését átvegye, a dalokra ritmikusan kilépve, vezényelje, megélje. Ha a zene szövegét nem is mindig, de a hangulatát, jellegét érzi. A zenével érzelmekre hatunk. Így képes megnyilvánulni a lírikus hangulatú zenedarabok hallatán finom, puha kísérő mozdulatokkal, vagy az élénk, feszes tempójúnál, katonás, kemény mozdulatokkal. Szívesen hallgatnak mozgás nélkül is zenét. Az egyszerű, kis hangterjedelmű dalokat tisztán, jól artikulálva éneklük. Ha hangszer akad a kezük ügyébe (xilofon, zongora), szívesen keresgélük ki az általuk ismert, szeretett dallamokat. Ezért is fontos, hogy megfelelő dalok tudatában legyenek. Mindez befolyásolhatja a motivációjukat a további hangszeres játékokra. Ha könnyű dalokat ismernek, és azt próbálják eljátszani, sikerélményük lehet. De ha nehéz dalokat ismernek, kudarcban lehet részük. (Forrai 1960).

Nagy kincs lehet a kora gyermekkorban megtanult jó zenei anyag a későbbi tanulmányaiban. Hámosi József agykutató szerint „a zenei képességek fejlesztése ugyanolyan fontos lenne, mint a verbális és matematikai képességeké.” (Kondorné 2016: 15)

3.5. A zene komplex hatása

Az énekes népi gyermekjátékoknak számos hatása figyelhető meg: segíti a szociális érést, fejlődik az alkalmazkodó képesség, kudarcűrész, az egyensúlyérzék, a megosztott figyelem, hiszen figyelniük kell a dallamra, ritmusra, mozgásra, szabályokra és a társaikra. Különbözö szokás- és szabályrendszereket sajátítanak el. A nagymozgásokkal nő az állóképességük, segítenek az egyenletes lüktetés érzékeltetésében is, és megtanulják, tapasztalják a különbözö térformákat, térirányokat. A vizuális memóriájuk fejlesztése igencsak igénybe van véve a sok mozgássor megtanulásával. Esztétikai érzékük is fejlődik. Például a körjátékok során ügyelniük kell a kör formájára, kialakítására, mint esztétikum. Aki a kör közepén áll, az valóban a közepén álljon, akik pedig körbe vesznek, azok délcegen, egyenes tartással, büszkén álljanak, vagy meneteljenek. Az írás-olvasás előkészítése lehet a mondókák ritmikus kijárása és mondása, szótagolása (logopédián használt „robotnyelv”). A gyermek szókinca is gazdagodik – anyanyelvi nevelés – . Bár a passzív szókinca ekkor még terjedelmesebb az aktívna. Matematikai gondolkodást igényel egy dallammotívum visszaéneklése, vagy az önálló motívum alkotása. A négyes lüktetés megérzéséhez, számolás szükséges. Mindez koncentrációt, figyelmet is igényel. De kreativitásra is sarkall, akár az előbb említett önálló motívumalkotás, mint improvizációs feladat. Például, ha a nevét kiéneklé, vagy hol lakik, mi a kedvenc játéka stb. Egyre több egyszerű, értelmes szövegű dallamokat énekelnek. Eleinte leginkább a kisterc jelenik meg (szó-mi) két hang váltakozásával (Zsipp, zsupp kenderzsupp), majd három, később több hanggal. Szó-mi hangközöket tarkítja a szó-lá-szó-mi dallamok is, melyeket előszeretettel használnak dallamkezdésre például: Borsót főztem, Csíp, csíp csóka. Énekes dalanyaguk javarészt a pentaton hangrendszerben mozog. (Karres, 1981) A ritmus- és dallamhangszerek használatával a szem-kéz koordinációjuk, a két kéz összehangolt munkája van a porondon.

A bábok, mese történetek használata a zenei nevelésben főként kis és középső csoportban még elengedhetetlenek, hisz gondolkodásukra jellemző animizmus¹. Érzelemlilága hatunk, mely egészen elvarázsolja öket.

¹ „Az animista gondolkodásra jellemző, hogy a gyermek a dolgoknak, tárgyaknak életet, szándékot, pszichikus funkciót tulajdonít. Minden él, minden jó vagy rossz. A tárgyakat az emberre jellemző tulajdonságokkal, sajátosságokkal ruházza fel. Ez a szemlélet 5 éves kor után jelentősen csökken.” Idézte: Dr. József István PhD, főiskolai docens: Fejlődésszichológia ; A Gyermeki világkép, http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_gyermeki_vilgkp.html letöltés 2022.01.28.

4. A zene szerepe a család megalakulása kezdetén

4.1. Szülői szerepvállalás a kezdetektől

„Harmadéve Párizsban részt kellett vennem, a művészeti nevelést tárgyaló nemzetközi konferencián. Arra a kérdésre, hogy mikor kezdődjék a gyermek zenei nevelése, azt találtam felelni: kilenc hónappal születés előtt. Első percben tréfára vették, de később igazat adtak. Az anya nemcsak testét adja gyermekének, lelkét is a magából építi fel. Ha az anya alkoholista, ez rányomja bélyegjét a gyermekre. Ha pedig zenei alkoholista – így nevezném, aki csak rossz, selejtes zenével él -, okvetlenül meglátszik a gyermekén. Ezért ma még tovább mennék: nem is a gyermek: az anya születése előtt kilenc hónappal gyermek zenei nevelése.” (Kodály 1974: 260)

Mit is jelenthet ez valójában? Számomra azt, hogy minél korábban kezdődjön el ez a nevelés, odafigyelés a magzatra. Kötődjek hozzá, legyen igényem jó és értékes dallamokkal megismerkedtetni.

Magyarországon számos lehetősége nyílik a családoknak szervezett foglalkozásokon részt venni, melyen megismerkedhetnek a gyermek számára ajánlott anyanyelvi, zenei, mozgásos kultúrával. Azoknak a szülőknek is ajánlott, akik bizonytalanok zenei repertoárjukban, önmagukban, vagy útmutatásra vágnak, igényük van a szépre és jóra. A sok módszer és foglalkozások közül szeretnék egyet bemutatni. „Nem az egyetlent, nem a legjobbat, hanem egyet a sok közül – egy biztos jót.” (Gróh 2020: 7)

4.2. A Ringató-módszer

Mi a Ringató?

Zenével nevelés, közösségi élmény, Magyar Örökség díjas zenei módszer, melynek díját 2021. szeptemberében kapta Gállné Gróh Ilona, a Ringató módszer alapítója, kidolgozója.

„Körben ülünk sokan egy hatalmas szőnyegen. Ragyogó arcú, boldog anyukák, apukák, ölükben csöpp gyerekek. Énekelünk, játszunk: Házasodik a tücsök....Madárka, madárka..., Borsót főztem, jól megsóztam... A kicsik néznek, hallgatnak minket. Bekapcsolódnak, mozdulnak a lüktetésre vagy odébb totyognak, néha elámulnak, nagyokat nevetnek. Hétről, hétre találkozunk, szól az ének, alig akar vége szakadni a játéknak. Ilyen a Ringató foglalkozás.” (Gróh 2020: 7) Hetedik éve járok jómagam is

gyermekeimmel Ringató foglalkozásokra. Számomra – és bízom benne, hogy sok más anyukának is – ennél több a Ringató. Körben ülni, az akkor még ismeretlen anyukákkal minden kényszer és elvárás nélkül együtt énekelni, mintha egy láthatatlan burok alá kerülve, nem is lenne más dolgom, csak leülni, ölemben a babámmal élvezni a jót. Az az idő csak mi rólunk szól, no meg a kacagásról, örömről, és időnként a meghatódottságról. Egy fél órás varázslat. Nem sok időbe telt, mire ráeszméltem, ez elsősorban nem is a gyermekeknek szól, hanem nekünk, anyukáknak, és az olykor-olykor előforduló apukáknak, nagyszülőknek. Kikapcsolódás és lelki táplálék. Számtalan emlékem, történetem és barátságom van a Ringatóról. Egy apró közösség, ahol egy a cél: „jót s jól.”

(5)

Gróh Ilona módszertani alapjait Kodály Zoltán alapelvei inspirálták, melyek a következők:

Legyen a zenei nevelés központjában az *éneklés*. Még a hangszertanulást is az éneklés készítse elő. *Saját néphagyományból* induljon ki, melyet kiegészíthetünk más népek dalaival, de a fő forrásunk a saját zenei anyanyelvünk legyen. *Élőzenéből* induljunk ki, azzal mutassuk be a zenei elemeket, dallamokat.

A primer majd szekunder közösség feladata, hogy érdeklődővé tegye a gyermeket a zene iránt. „*Kodály zenét művelő, zenét élvező és értő magyar közönséget akart kiművelni.*” (Forrai, 2020:14)

A Ringató egy minta, egy segítségnyújtás a szülőknek abban, hogy felébresszék magukban az éneklés, és kapcsolatteremtés örömét. Az ölbéli játékok, lovagoltatók, arcsimogatók mind bizalmi játékok, ami két ember között megy végbe. Érzelmi kommunikáció, és kötődés alakul ki közöttük. Emellett felépíthetik a saját zenei repertoárjukat.

Adjunk mintát, lehetőséget és támogatást, hogy gyermekeink a jó zene iránt váljanak fogékonnyá.

5. Ének az otthonunkban

Szeretném párhuzamba vonni az intézményes és az otthoni zenei nevelést. Mindazt, amit Forrai Katalin az óvodai életben kigondolt, hogyan lehetne átvinni az otthonunkba úgy, hogy az ne legyen túl didaktikus, de mégis segíthesse, támogathassa a szülő saját gyermeke zenei fejlődését. Lehetőség zenei, bizalmi, személyes jelenléti kapcsolattartásra. Forrai Katalin 1960-ban megírt 'Művészetre nevelés a családban' című könyvében már adott számos irányvonalat a szülőknek. Ezeket az irányvonalakat szeretném ismertetni, frissíteni, illetve számos további példával gazdagítani.

5.1. „Botfűlű” a gyermekem!

Munkám során nagyon sok olyan esettel találkozom, amiről Forrai Katalin már 1960-ban írt. Sokszor kerülök én is olyan helyzetbe, mikor a szülő halkán, suttogva magyarázkodik arról, hogy gyermeke sajnos botfűlű, vagy maga a gyermek mondja, mikor énekelni kérem, hogy neki nincs hangja, nem tud énekelni. Forrai úgy véli, ezek mögött sokszor gátlás, gyakorlatlanság vagy fejletlenség van. Ha *gátlásról* van szó, a mögött számos indok állhat. Akár lelki szorongás, rossz emlék. Megoldás lehet, ha a bátortalan éneklését biztatjuk, buzdítjuk az éneklésre. Hagyjuk közösségben énekelni. Engedjük, hogy a közösség élménye áthassa, és bátrabb legyen az énekléshez. Ne az éneklését dicsérjük meg, mert az félrevezetés lenne, hanem dicsérjük a bátorságáért, kitartásáért. *Gyakorlatlanság*, abban az esetben léphet fel, ha nem kap kellő mennyiségű zenei mintát, nem énekel a szülő, vagy nem énekelnek együtt. Merjünk mi szülők is bátran énekelni gyermekeink előtt és vele! Nem feltétlen zenészeket nevelünk, hanem zeneszerző gyermekeket, akiknek a közös élmény örömeztet ad, és további éneklésre készíti.

A közös éneklés során figyelembe kell vennünk néhány dolgot. Ha azt halljuk, hogy halkán, fátyolosan énekel, a dalt fejhangon énekli, meg is fájdul a torka, akkor a hangszálai még *fejletlenek*, gyengék. Ilyenkor halkán énekeltesük, és várjuk ki, amíg megerősödnek a hangszálai. Figyelembe kell vennünk a jó hangmagasságot és a helyes hangterjedelem használatát is. Forrai Katalin 'Ének az óvodában' című könyvében, korosztályokra bontotta a kívánt hangterjedelmet, mivel a hangszálak óvodáskorban még nagyon feszesek. Hangszerként működnek a hangszalagjaik, így azok működtetését gyakorolni kell. Valójában egy technikai sportról, egy izommunkáról van szó.

Természetesen van olyan eset is, amikor a gyermek gátlástalanul, felszabadulva, bátran énekel, viszont hamisan. Forrai szerint ilyenkor válasszunk egy rövid, könnyű, számára ismert dalt, és énekeljük el vele együtt. Kérjük meg, hogy ugyanazon a hangon énekeljük. Ha ilyenkor is más hangon énekel, akkor ismételjük meg a dalt, de abban a hangmagasságban, amiben ő énekel. Ha figyel, meghallja a különbséget. Ha nem, gyakoroljuk tovább és fokozatosan vigyük a helyes hangmagasság irányában a dalt, és fokozatosan figyeltessük is vele a különbséget. Dicsérni itt se felejtjük el! Bármilyen kis apró változást is elértünk, dicsérjük! Számos olyan példával is találkozom, mikor erőltetve, torokhangon, nem az életkori adottságaihoz való hangterjedelemben énekel a gyermek. Ez tovább ronthat a hangszálak minőségén.

Kérdést vet fel bennem, vajon a szülők képesek észrevenni és korrigálni gyermekeik hangmagasságait?

5.2. A szülők feladata a családon belül

Cél: a zene iránti érdeklődés felkeltése, a zene megszerettetése.

Ne csak a testi fejlődését támogassuk gyermekeinknek, hanem a szellemi fejlődését is! Mindkettőért felelősek vagyunk!

A zenei képesség mindenki számára fejleszthető. A módját, a mikéntjét meg kell tanulniuk a szülőknek. Tisztában kell lenniük azzal, hogy mintaadásukkal hatással vannak gyermekeikre, környezetükre. Ez lehet a beszédük, viselkedésük, szokásaik, televízió, internet, média használata, társas kapcsolataik, kultúrához való viszonyuk stb.

Egyszerűbb gyerekdalokat a szülők is képesek megtanulni akkor is, ha eddig távol állt tőlük a zene. Ez is egy remek minta lehet, hogy bár semmi köze a zenéhez, mégis szeretne énekelni, elveszni a zenehallgatás szöveteibe, fogni két fakanalat és azzal valamilyen ritmust ütni, vagy felfedeztetni, hogy otthon a mosógépnek is van hangja, mégpedig ugyanolyan, mint a mikróhullámsütőnek. A nyitott, kreatív, kooperált gondolkodás nélkül nem érünk célt.

A szülők indirekt módon is nevelnek, és tesznek a gyermekeik fejlesztéséért. Például az esti mese elolvasása anyanyelvi nevelés (pl.: szókincs, nyelvtani formák). Ha megkérjük a gyermeket, pakolja ki a mosogatógépből a tányérokat, már matematikai neveléssel hatunk rá (pl.: formavilág, halmazok). Az uzsonnára felszeletelt gyümölcsöket ő rendezze el a tányérra (esztétikai nevelés, környezeti világ megismerése), elalvás előtti altató dal (ének - zenei nevelés, zenehallgatás).

A zenei nevelést, arra való nyitottságot számos területen észrevétlenül be lehet csempészni. A fejezet további része ebben nyújt segítséget.

Az óvodában a zenei képességek fejlesztésének hat területe a következő: az éneklési készség, a zenei hallás, a ritmusérzék, a zenei formaérzék, a zenei alkotó készség fejlesztése és a zene hallgatására nevelés. Ezekből a területekből három területet tudunk az otthoni zenei nevelésbe adaptálni. Ez a ritmusérzék-, a hallás fejlesztése, és a zenehallgatásra szoktatás területe.

5.3. A ritmusérzék fejlesztése

Az óvodai zenei nevelésben – melyet az otthoni zenei nevelésben is használjunk – az egyenletes lüktetés, és a ritmus az alapvető fejlesztendő területünk. Mindennek az alapja az egyenletes lüktetés, vagyis „a mondókák, dalok szabályosan ismétlődő súlya”. (Forrai 2020:83)

A mondókáknak kiemelt szerepük van a ritmusfejlesztésben. Zenei értéke egyenlő a gyermekdaléval. Ugyanúgy van lüktetése, hangsúlyozása, szövege, ritmusa, mozgása. Egyedüli különbség dallamban rejlik, a mondókáknak hanglejtésük van, nem dallamuk. Bár kutatások szerint, a mondókákat és kiolvasókat is énekelték, de sajnos a gyűjtők vagy nem tudtak kottát írni, vagy nem tartották olyan fontosnak. Érdeemes megfigyelni egy kisgyermeket, amikor megkérjük, hogy énekeljen, akkor sokszor mondókát énekel dal helyett. A mondókák tempója lelassul a kísérő mozgás végett, tagolva, lassan mondjuk azokat, így megjelennek a hangsúlyok. (Gyerekek, gyerekek, szeretik a peracet). Ez a folyamatos lüktetés, hatással van a beszéd fejlődésére, a szép kiejtésre. Viszont nem mindegy milyen kontextusban kapja ezt az ingert. A mondókában általában nincs hagyományos 'érintgetős' mozgás, mindig valamilyen alkalomhoz, tevékenységhez kötődtek (csiga-, tücsöksalogató, naphívogató, sípkészítő mondókák).

Az egyenletes lüktetés bölcsője az ölbéli játék. Az a kétszemélyes, kapcsolatteremtő, felnőtt játéka a gyermekkel, ahol érintgetem, mozgatom, simítom, csiklandozom, 'döngönyöztöm'. Az ölbéli játékok során, indirekt módon gyakoroljuk az egyenletes lüktetést. Például: „É - rik a diny - nye, hajlik az ága, bodorodik a levele, bújunk a csalánba” (6) játékkal, ahogy dülöngéltetjük a lábunkon ülő gyermeket. (Az aláhúzott szótagokra kerül a lüktetés súlya.) Az ölbéli játék során a gyermek egész közel van a felnőtthez, közvetlenül látja a felnőtt száját, jól látja a különböző hangok kiejtését.

A játékos kísérő mozdulatok lelassítják a beszédet, ez segíti a szép kiejtés és pontos beszéd tanulásában.

Az ölbéli játékok kortalanokat. Addig játsszuk velük, míg igénylik, élvezik. Dallamos, nagymozgásos döcögtetőket, höcögtetőket, vagy dalt énekelni és arra döccentení és mozdítaní őket. Akár a nagytestvér játéka is lehet a kisebb testvérrrel, ha elég mintát adunk számukra.

Az egyenletes lüktetés a mindennapjainkat veszi körül. Az óra kattogása a nappali falán, séta közben, ahogy rakjuk a lábainkat egymás után, már az egyenletes lüktetést, az egyformát járjuk. Otthon még fontosabb, hogy mindent játékos és indirekt módon tegyünk. Imitáljunk helyzeteket! Cselekvéseket hajtsunk végre, ne pedig monoton ismétléseket.

5.3.1. Gyakorlati példa

Utánozzunk mozgásokat: például libák vagyunk és szárnycsattogtatással – karlengetéssel- elmegyünk a 'tóra' és közben skandáljuk: „Nincs szebb madár, mint a lúd, nem kell néki gyalog út, télbe, nyárba mezítláb, úgy kíméli a csizmát!” (Gróh 2018: 36) vagy cintányér a kezünk – taps – és farsangi multságba indulunk: „Fruskák, Zsuzskák, Dorottyák, járjátok a bolondját, takarodjon el a tél, örvendezzen aki él!” (7) Kérhetünk tanácsot a gyerekektől: hova rakhatjuk mondókázás, vagy daléneklés alatt az egyformát, az egyenletes lüktetést? Fantáziájukat bátran használva adnak ötletet: hasunkra, fejünkre, arcunkra, fülünkre, hátunkra, orrunkra. Gyakorlásra alkalmas mondókák például: Gyerekek, gyerekek, szeretik a peracet; Egyedem. begyedem tengertánc; Gólya, gólya gilice. Sütés tevékenységbe vegyük be a gyerekeket is, gyúrás, dagasztás, szagztatás közben skandáljuk: „süssünk süssünk valamit, azt is megmondom, hogy mit, rétest, bélest, makosat és édest.” (8)

Az egyenletes lüktetés gyakorlásával a mondókákat is elsajátjuk. Ezeket indirekt módon tanítsuk. Például, játszunk el fánksütést a gyerekszoba szőnyegén. Ülünk le nagy terpeszben, az lesz a munkapultunk. Kérjük meg a gyermeket, hogy hozza ide nekünk a fakocka mellől a lisztes zsákot. Vigyázzon, jó nehéz! Öntsük ki a pultra. tegyünk bele tojást. Vagy megkocogtatjuk a keverőtálunk szélén ('koc-koc-koc-placcs'), vagy felfújjuk fokozatosan az arcunkat, hogy jó nagy levegőléggömb kerüljön bele, majd a mutatóujjunkkal két oldalról kipukkasztjuk, mint egy léggömböt. Remek 'p' hang előkészítő gyakorlat is. (J. Kovács 2015: 39) Öntsünk bele jó magasról tejet, mutassuk és

hangosan utánozzuk is a tejöntés hangját: 'gluggy – gluggy – gluggy'. Cukor is kell hozzá. Kérdezzük meg a gyereket, hány kanál cukor? (énekelve) Ő válaszol (ha rögtön nem, később biztos énekelve fog válaszolni). Hozzárakjuk még, amit szeretnénk. Gyúrjuk össze! Ekkor mondjuk el a mondókánkat: „Fánkot sütött nagyanyó, Szalagos a széle, Porcukros a teteje, Jó puha a béle.” (9) Nyújtuk ki! Képzeletbeli sodrófánkat elővéve, nyújtás közben ismételjük a mondókát, miközben a nyújtás mozdulata is az egyenletes lüktetést adja. Kiszaggatjuk a fánkokat szintén a mondókával, kezünkkel tekerő, egyenletes mozdulatokat végzünk. Képzeletbeli serpenyőnket elővesszük, megsütjük a fánkokat. Ezt a játékot tarkíthatjuk még számos imitált helyzettel, mikor a mozdulat az egyenletes lüktetést adja, és közben a mondókát mondjuk. De madáretetőt, farsangi álarcot, Márton napi lámpást, bármit készíthetünk a megtanulandó mondókával, ha indirekt, játékos módon akarunk tanulni egy gyakorolni.

Minél többet gyakoroljuk, annál inkább válik könnyed játékká. Memóriafejlesztő, ha egy mondókát, dalt folyamatosan ismételve különböző helyen kísérik egyenletes lüktetéssel, könnyedén meg is tanulja azt.

Minden játékos helyzetet használjunk fel egy dal vagy mondóka lüktetésének kiemelésére! Segíthetjük ezt úgy is, hogy a hangsúlyos szavak hangsúlyait hangosabban mondjuk, vagy járás közben jobban berogyasztjuk a térdünket. Például: „Bíbici Panna, Rákezd Vince, akit ér, akit ér, majd el viszi a nagy szél” (Gróh 2020:32) A szélnél forduljunk egyet magunk körül.

Kiszámolók mintájára egyszer a gyermekre, egyszer magunkra mutatunk. Érezze is meg a gyermek a lüktetést! Tanításkor is azt tapasztalom, hogy sokszor sokkal eredményesebb a gyermek vállán érzékeltetnem a dal lüktetését, mint mondva, vagy tapsolva. „Fű, Fű, Fű, szép, zöld, fű, eredj ki te zöld-fű-lű!” (Forrai 2020:144) A négyes lüktetés úgy jön létre, ha az első és második sor után egy szünet értéket hagyunk, vagyis egyikünkre szöveg nélkül mutatunk.

Ügyes nagycsoportos korosztály kiemelhetik az ütemeket kezdő erősebb hangsúlyát tapssal vagy kopogással. Például: „Jákobnak volt hat fia, mind a hat csizmadia, Simi, Samu, Sámuel, Dini, Dani, Dániel.” (Gróh 2020:32)

A verseket, mondókákat bátran lássuk el egyszerű, könnyen megjegyezhető dallammal is. Például s-m hangközökkel, az utolsó sornál pedig lefele menő hangokkal: s-f-m-r d-d. Nem a dallam változatossága a lényeg jelen esetben, hanem az egyenletes lüktetés megéreztetése a mondóka tanulásával.

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportos gyermekünkkel csak az egyenletes lüktetést érzékeltessük játékos mozdulattal. Középső csoportgyermekkel járással és tapssal gyakoroljuk az egyenletes lüktetést. Nagycsoportos gyermek hallja meg a különbséget az egyenletes lüktetés és a ritmus között, valamint kapcsolja is össze azt. Természetesen, ha a nagycsoportos gyerekekhez először fordulunk zeneileg, akkor ugyanúgy az egyenletes lüktetés megéreztetése a feladatunk, mint egy kiscsoportosnál. Nem hagyhatunk ki egy lépést sem. Legfeljebb gyorsabban haladunk.

5.4. Ritmus

A ritmus világával a gyermek a fogantatásától kezdve találkozik. Az év körforgása is egy ritmus, ahogy váltakoznak és ismétlődnek az évszakok, ünnepek, nappalok és éjszakák, alvás - ébrenlét, kilégzés - belégzés. Születésükkor kialakul a napi ritmusuk is, ami minden nap újra és újra kezdődik.

A ritmus fogalmát sokszor a gyerekek nem is értik. Csak akkor kezdjünk el vele foglalkozni, ha már az egyenletes lüktetést biztonsággal tudják használni (középső csoporttól). Magyarázhatjuk úgy is nekik, hogy most már nem egyformán tapsolunk, hanem úgy, ahogy éneklünk – vagy, ahogy a szánk mozog –. Az egyenletes lüktetés és a ritmus összekapcsolása csak nagycsoport korosztály számára ajánlott!

5.4.1. Gyakorlati példa

Nagycsoportos gyermekünkkel ritmuszenekart is alapíthatunk: az egyik szülő a ritmust, a gyermek az egyenletes lüktetést üti. Majd cseréljünk. Figyeljünk arra, hogy mindezt csak akkor szabad elkezdni, ha a gyermek már biztonsággal, könnyedén tapsolja a dalok ritmusát. A játékra a lehetőségek tárháza itt is végtelen lehet. Például ritmus visszhang, vagy mondóka, dal egyes részeinek visszhangja. Tapsoljon a szülő egy dal, vagy mondóka részletet, majd ugyanezt tapsolja vissza a gyerek. Pl.: Kis kacska fürdik, fordítva is lehet. Ha elég kreatívak vagyunk, otthoni helyzetbe, játékba illő szöveget is kitalálhatunk. Ritmustapsolás játékhelyzetben:

É-hes a kismackó, etessük meg. Mit eszik a mac-kó?

Gyerek válaszol: - Mé-zet, mál-nát.

5.5. Ritmushangszerek

Változatossá, érdekesebbé tehetjük a ritmusnevelést különféle ritmushangszerekkel. Néhányat említve: kisdob, cintányér, triangulum, agogo, tikfa, kolomp. Olyan hangszereket válasszunk, amelyeknek konkrét, pontos hangja van. Egy rumbatök, vagy egy csörgő nem képes pontos hangokra, így a ritmus ütésére kevésbé lesz eredményes. Időszakosan használjuk a hangszereket, ne legyen mindig jelen. Igyekezzünk inkább színesíteni velük az otthoni zenélések egyenletes lüktetés, ritmust vagy ritmus zenekar használatában. Viszont hagyjunk teret a szabad hangszerhasználatnak is. Engedjük, hogy saját ritmusdarabokat találjon ki, amire énekelhet, vagy csak a ritmusvilágot élvezi.

5.6. Hangszerhasználat

Használat előtt Forrai azt mondja, ismerkedjünk meg a hangszerekkel, azok helyes megszólaltatásával. Vegyük szemügyre, milyen anyagból vannak, milyen a hangjuk, hogy szól a legszebben?

Kisdob: egyik kézben a dob, másikban az ütő. A bőr közepébe kell ütnünk, lazán, rugalmasan. Kisebb gyerek ajánlott a nyeles dob, könnyebben tudják megfogni és megszólaltatni.

Tikfa: két farúd, mely a helyes tartással összeütve éles, koppanó hangot ad. Egyik kezünkben az ütő rúd, másikat pedig tenyérrel felfelé finoman behajlítjuk, és az ujjbegyeinkre helyezzük a hangszert. Utóbbi mozdulat egy óvodásnak nehezére esik, elégedjünk meg a marokfogással.

Agogo: szintén ütős fa hangszer, melynek oldala recés, így remek béka hangot is lehet vele utánozni. Fellelhetünk egy, kettő, vagy háromágú agogot is. Ritmusgyakorlásra az egy ágú agogot ajánlom, mert könnyebben elbírják és nem is zavarodnak bele éppen

melyik ágát üssék a gyerekek. Egyik kézben az ütő, másikban az agogo, majd erőteljes, de nem túlzó mozdulattal megütjük.

Triangulum (háromszög): egyik kézben a fémütő, másik kézben a háromszög. Akkor szólal meg szépen csengően, ha nem a háromszöget fogjuk közvetlen, hanem a ráhelyezett zsinór végét, vagy a zsinórra helyezett fafogantyút. A fém rúddal a háromszög vízszintes rúdja gyengéden ütünk.

Cintányér: Egyik kézben az egyik, másik kézben a másik cintányér, vagy a zsinór végét, vagy a gumiba behelyezzük az ujjainkat, és lazán, de gyors mozdulattal összeütjük a kettőt. Összeütközéskor gyorsan válasszuk szét őket a csengőbb hangzás érdekében. Törekedjünk a finom hangzásra, ne üssék össze nagyon erősen.

Xilofon: (egy oktávós) fából készül, a hangolt falemezekkel együtt. A falemezek különböző hosszúságúak, így biztosítanak különböző hangokat. Kezünkben az ütővel finoman, puha csuklóval a falemezek közepét szólaltatjuk meg.

Metallofon: nagyon sokan összetévesztik a xilofonnal, ami érthető is, mert hasonló a kettő. Ami megkülönböztető jel megszólaltatás előtt, hogy a falemezek helyett fémlemezek helyezkednek el a hangszer alapján, illetve az ütő sem feltétlen fából készül, gumiból készülttel is találkozhatunk. Hangja csengő, harangjátékhoz hasonlítható.

Vannak olyan hangszerek, melyeket otthon együtt is el tudunk készíteni. Ez több szempontból is hatással van a gyermeknek. A konstruáló játékok lényege az alkotás. Ide tartozik a barkácsolás is. 'Csináljunk valamit, valamiből' érzés. Ebben a folyamatban fontos helyet foglal el a problémamegoldás, gondolkodás, utánpótlás, kreativitás, tervezés. Az alkotást a szülő - gyermek együtt végzi, mely az érzelmi kapcsolatukat erősíti. A környezeti nevelés, az anyagok megismerése során kerül előtérbe, a vizuális nevelés pedig az anyagok használatában. Vágás, ragasztás, esetenként fűrészelés a szem-kéz koordináció, finommotorika fejlődésében segít.

Tikfa:

Amire szükségünk lesz: seprűnyél, fűrész, smirgli papír.

A fűrész segítségével fűrészeljünk le 2 ugyanolyan hosszúságú darabot, majd a smirgli papírral szálkamentesre csiszoljuk. Különböző hosszúságú darabokkal, más-más

hangmagasságot tudunk elérni. Szó-lá-mi hangmagasságú tik fákkal egyszerű dalokat is el tudunk játszani. Valójában a színes műanyag hangcsövek „fásított” változata. A barkácsolás nagycsoportos, iskolába készülő gyermeke számára ajánlott leginkább, de szülői segítséggel, és a gyermek kellő motivációjával középső csoportban is megvalósítható.

Kasztanyetta:

Amire szükségünk lesz: dió, csavarhúzó, kalapács, papírkarton, ragasztópisztoly, színező eszközök.

A kasztanyetta, bár eredetileg nem spanyol hangszer, mégis náluk maradt egyedül fenn, így népi hangszerükké vált. A diót óvatosan válasszuk ketté, hogy két fél dióhéjunk legyen. Ezt megtehetjük csavarhúzó és kalapács segítségével. Ha van, használjunk satupadot. Majd a dióbelet kaparjuk ki. A papírkartonra rajzoljunk egy tetszőleges, de kézben kényelmes méretű piskótaformát. Ez lesz a kopogósunk alapja. Kivágás után a gyermek színezz ki tetszőleges technikával. A ragasztópisztoly segítségével ragasszuk a piskótaforma kiszélesedő végeibe a dióhéjakat. Félbehajtjuk a formát, és készen is vagyunk. Nézzünk utána, hallgassuk meg a gyermekkel milyen remek technikával használják a spanyol táncosok!

Csörgő:

Amire szükségünk lesz: 'kindertojás' műanyag belseje, különböző magok (rizs, bab, lencse stb.,) (gyapjú, meleg víz, szappan).

A 'kindertojás' műanyag belsejét töltjük különböző magokkal: rizs, lencse, bab stb. Figyeljük meg, a különböző magoknak más-más hangja lesz! A gyermekek számára kellemes fogású, hisz pont az ő marokméretüknek megfelelő. Ha természetesebb tapintású csörgőt szeretnénk, gyapjúval fedjük be, majd nagyon meleg víz és szappan segítségével folyamatos simítással és melegvízes szappanozással nemezeljük rá.

Csörgőbot:

Amire szükségünk lesz: maradék kartondoboz, papírlukasztó gép, fonal, nagyobb méretű fagyöngy, hurkapálca/saslik, filc, ragasztópisztoly

Vágjunk ki kb. 10 cm átmérőjű kör alakzatot a kartonból. Tetszés szerint kiszínezhetik, vagy rajzolhatnak rá a gyerekek. Két szélére vágjunk egy-egy lyukat a lyukasztógéppel. (Lehet a hagyományos kör alakkal is, de használhatunk formalyukasztót is hangjegyet,

szíveset stb). Vágjunk le 2 darab kb. 8 cm hosszú fonalat, kössünk rájuk egy-egy fagyöngyöt. Fűzzük át a karton két lukján a két gyöngyös fonalat, kössünk rá jó erős csomót. A saslik pálcá végét ragasztózzuk be, és szúrjuk bele a kartonba.

– A saslik pálcá szerencsésebb választás abból a szempontból, hogy a hegyes végét könnyebb beleszúrni –. A hangszer megszólaltatása: kis/középsőcsoportosok tenyerüket összesímítva ujjaiuk közé rakják a pálcát, és mikor esőt varázsolunk, előre hátra simítjuk a tenyerünket. Nagycsoportosok a hüvelyk és mutató ujjakkal morzsolgassák a hangszert (finomotorika fejlesztő is).

Esőbot:

Amire szükségünk lesz: huzal szegek/hosszú szegek, kalapács, henger irattároló, különböző magok (rizs, bab, lencse stb.), cellux, színes lapok, filcek.

A henger irattároló egyik felét fedjük le a zárókupakjával, és cellux-al is jól ragasszuk be. Földre vagy munkaasztalra fektetve, spirálisan verjük bele a szegeket. A nagycsoportos lányok és fiúk egyaránt élvezettel vesznek részt ebben a folyamatban is. Szegelezés után szórjunk különböző magokat bele. Figyeljük meg itt is a magok hangját! Először csak egy-egy fajtát rakjunk bele, majd bátran vegyítsük a kisebb-nagyobb magokat, hogy egyre jobb 'eső hangot' imitáljunk. Ha elkészült, zárjuk le az irattároló másik felét is. Színes kartonlappal, színes rajzeszközökkel díszítsük kreativitásunkhoz mértén. Figyeljük meg az esőbotunk hangját akkor is, ha különböző tempóval forgatjuk. Alkothatunk csendes esőt, nyári gyors záport, vagy heves zivatart is.

5.7. Hallásfejlesztés

5.7.1. Együtt éneklés

Az óvodai zenei nevelés énekes játékokra alapul, mivel annak kicsi a hangterjedelme. Egyszerű dallammotívumok ismétlődnek, a játék azt kívánja, hogy sokszor játsszák, közben a játékot élvezik, és erőszak nélkül beépül a fülébe a s-m, s-l-s-m, s-m-d, s-m-r-d motívum - ízek. Otthon nem tudunk énekes játékokat játszani, így marad az együtt éneklés, a zenei szokások kialakítása.

Mit énekeljünk otthon? Jó, ha otthon is értékes dalok hangzanak el, de el is várhatjuk ezt a szülőktől, vagy csak ajánlást tehetünk rá? Ha zeneileg kevésbé értékes dalt

énekelnek, tegyük fel minden áldott nap anya - lánya, és azt teljes örömmel teszik, majd évek múltán is hálás szívvel gondolnak vissza azon percekre, akkor mit gondolunk erről? Nem értette meg az édesanya az otthoni zenei nevelés lényegét? Ártott neki? Mi a lényege az otthoni zenei nevelésnek? A legjobb otthoni fejlesztés, ha együtt énekelnek a gyermekkel, jó magasságban és tisztán. A kisgyerek tanulása az utánzási vágyán alapszik. Elengedhetetlen, hogy jó mintát nyújtsunk nekik. Ő azt fogja utánozni, amire képes.

A hallásfejlesztés alapja az aktív éneklés, mely párhuzamosan halad a ritmusfejlesztéssel. Célunk a szép és tiszta éneklés. Forrai Katalin szerint ennek a legfőbb feltétele a jó szülői példa, annak tiszta ének, és a megfelelő dalválasztás - pentaton hangkészleten belüli-, odafigyelve az adott életkornak javasolt kis hangterjedelemre. A nagy terjedelmű, nehéz dalok esetében fenn áll a veszély a hamis éneklésre, valamint a gyermek hangszálait is megerőltetjük. Kiscsoportos gyermekek 3-5 hangnyi terjedelemben, az abszolút magasság d-h- ig, középső csoportos 3-6 hangterjedelemben, c-c'-ig, nagycsoportos 3-6 hangterjedelemben és c-d'-ig való magasságban.

A tiszta éneklést az is elősegíti, ha megfelelő hangmagasságban kezdjük a dalokat. Forrai 1960-ban azt javasolta a szülőknek, hogy síppal vagy hangvillával ellenőrizzük a jó kezdőhangot. Vajon ez elvárható 2023-ban egy nem zenész felnőtt-től?

Igyekezzünk minél többször együtt énekelni, az átélt közös élmény, közös érzéseket hoznak, szövetséget pecsételhetünk meg egymás között, érzelmi feszültségeket oldhatunk általa. Más hangulata van intézményben és más a családi körben való éneklésnek. Más lehet a célja, a lelki háttére, a miértje. A gyerekek is bátrabban énekelhetnek, a kisebb-nagyobb testvér is bekapcsolódhat, a hamisan éneklő anya is könnyebben megnyílik. Alakítsunk ki énekes családi szokásokat, akár ünnepekkor, akár család által meghatározott napokon.

Gyakorlati példa:

Együtt éneklésre helyzeteket bármikor teremthetünk. Nemcsak dalokat, hanem helyzeteket, kéréseket, kérdéseket is énekelhetünk próza helyett dallamotívumként. Nyitottság, rugalmasság, kreativitás, és dalanyag szükséges hozzá. Zenei nevelés, zenei mintaadás már az is, ha az óvodában énekelve köszöntjük:

Szer-vusz Kati-ka!
s m s s m

Ha vacsora közben elfogyott a krumpli:

El-fo-gyott a krum-pli!

s f m r d d

Reggeli ébresztő helyett a francia kánont is énekelhetjük: Pál Kata Péter jó reggelt. (Kotta a mellékletben.) Helyettesítsük be a gyermekünk nevét, személyesebb lesz a dal. Ha bizonyos helyzetekben a beszédre nem figyel, énekeljük ki a nevét, vagy énekelve hívjuk magunkhoz.

Pl. Hallod - e te Peti- ke? Fi-gyelj i- de!

s – s – m-m s-s m? s m s m

Lehetőleg ügyeljünk a motívum, mint legkisebb zenei egység betartására. Egy motívumban általában négy lüktetés érezhető. Ennek érzetét az egyenletes lüktetés részben alkalmazott példákkal kezdve gyakorolhatjuk. Csak akkor várhatjuk el, hogy énekeljen saját dallamokat a gyermek, ha kap mintát, amit utánozni tud. Ha dalokat hajlításokkal, rossz hangsúlyokkal éneklünk neki, ő is hajlításokkal és rossz hangsúlyokkal fogja énekelni. Legyünk igényesek magunk és gyermekeink felé! Nem kell sok dalt tudni, de azokra igyekezzünk minél több figyelmet szentelni. Ha a dalok szövege nem jutna eszünkbe, lálázva, lalázva, lelezve nyugodtan helyettesíthetjük, kiváló „L” hang előkészítő gyakorlat. De különféle állathangokkal is helyettesíthetjük a szöveget, rőfögve, nyávogva, cincogva akár. Fejlett nagycsoportossal kánonban is énekelhetünk. Vagyis elkezd az egyikünk és bizonyos helyen, késleltetve elkezd a másik is. Remek társas élmény, emellett kell hozzá kitartó figyelem, fegyelem, koncentráció, tolerancia, türelem, és a belső egyenletes lüktetés. (Kánonok és quadlibet példákat a mellékletben tüntettem fel.)

Kiscsoportban:

játék: Kis hurka, nagyhurka; Zsipp-zsupp; Én kis kertet kerteltem

ének: Jöjj ki napocska; Árkot ugrott a szúnyog; Reggeli harmat

Középső csoportban:

játék: Húzz húzz engemet; Cserebere fogadom; Ciróka maróka

ének: Tekereg a szél; Csipp, csepp csepereg; Egy kis malac

Nagycsoport:

játék: Fussunk szaladjunk; Ég a gyertya ég; Szita szita szolgáló

ének: Szól a nóta halkán; Eresz alól fecske fia; Mi szél hozott kisfutár?

(Kottáik a mellékletben találhatóak.)

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportban 16 dal ajánlott, hogy ismerjen, s ebből 6-ot tudjon jól. Középső csoport 20 dalt ismerjen, nagycsoportosok 25-öt, s mindkettő korosztály 10 darab dalt tudjon jól énekelni.

5.7.2. Akusztikus hallás

Akusztikus hallásnak nevezzük a tényleges éneklést, ami hallható. Fogalmi párja a belső hallás, amikor nem hallhatóan, magunkban éneklünk. A hallásfejlesztést több oldalról is támogathatjuk, de mint említettem már, játékos helyzetekre törekedjünk, kerüljük a didaktikusságot! Jó, ha ismernek néhány alapvető zenei fogalmat: halk, hangos, gyors, lassú kifejezést. Értelmüket beszéddel, járással, tapssal, énekléssel, ütős hangszerekkel segítsük elő.

Magas-mély

Gitártanárom az egyetemen mindig azt tanította a nagymozdulattól haladjunk a kicsihez. Ha különböző hangmagasságból indítjuk el a dalt, a gyermek elkezd figyelni és megkülönböztetni a hangmagasságokat. Óvodás korban nagyon gyakori, hogy a magasra vékonyat, a mélyre vastag hangot mondanak. Fogadjuk el azt a megoldást is, később helyettesítsük be a mély-magas elnevezést.

Gyakorlati példa:

A tiszta éneklést is könnyebben tudjuk segíteni, ha először a szokott hangmagasságban, majd a normál magassághoz képest magasabban és mélyebben. Játékos helyzetet teremthetünk, ha például Apacica, vagy Anyacica segítségét előhívva énekeljük a

különböző hangmagasságokat. Hozzunk példákat az állatvilágból! Minek van magas, mély hangja? Magas hang például: egér, macska, mély hang: a medve.

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportos képes legyen a térben mutatni az oktáv távolságot (T8: magas-mély), vegye át a kezdőhang magasságát. Középső csoportos ezenfelül egyszerű dallamokat mutasson térben. Nagycsoportos az ismert dallamok dallamvonalát képes legyen a térben mutatni.

Halk-hangos:

Énekeljünk halkán utána hangosan, és mondjuk meg, melyiket, hogy nevezik, aztán újra kétféleképpen.

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportos feladata felismerni a hangerő különbséget beszéden, zörejen, éneken keresztül. Középső csoportos ismerje a különbséget, majd maga is használja azt tapssal, énekkel. Nagycsoportos gyakorolja és használja együtt a halk hangos, gyors lassú fogalompárokat.

Gyakorlati példa:

Meneteljünk hangosan, halkán. Játsszuk el, pl. Nemes Nagy Ágnes Kendervászon versével, hogy felmegyünk a hegyre; medve terület közelében halkán meneteljünk; ahol házak vannak, újból hangosabbak lehetünk. Majd azt is megfigyelhetjük, hogy vannak folyamatosan hangosodó – crescendo - és halkuló -decrescendo - hangok is. Például a közeledő majd távolodó autók zaja. Az autók, szirénák közeledő, távolodó hangjai még életmentőek is lehetnek.

Lassú-gyors

A lassú –gyors fogalompár is remekül illeszthető a hétköznapi életbe. Figyeljünk arra, hogy a lassú nem feltétlen halk, a gyors pedig nem egyenlő a hangossal.

Gyakorlati példa:

Érzékeltethetjük járással, utánozva állatokat. Vagy bábokkal megszemélyesíteni a gyors és lassút. Például egy nyúl báb, aki csak gyorsan tud beszélni, és egy csiga báb, aki csak lassan. Lehet a saját beszédünket változtatni is. Ha a gyermekkel szerepjátékot játszunk,

ott is előkerülhet a gyors és lassú pár. Természetes közegben hagyjuk ennek fejlesztését, játékos helyzetekben maradva. Utcán sétálva lassan, gyorsan is mehetünk. Figyeljük meg a járókelőket, járműveket. Ki, mi a gyors vagy lassú?

5.7.3. Belső hallás

Dallamfelismeréssel kezdjük a belső hallás fejlesztését. Vagyis a gyermek által jól ismert dalt nem szöveggel, hanem dúdolván kezdjük el, amit a gyermeknek ki kell találnia melyik dal ez. Olyan dalt válasszunk, ami tényleg könnyen felismerhető, vagy nagyon különleges a ritmus vagy dallamképlete. A gyermek is dúdolhat dalt, amit mi felnőttek találjunk ki. A játék végén hangosan, együtt is énekeljük el a dalt.

Gyakorlati példa:

Egyenletes lüktetés koppantásával, vagy tapsolásával kísérje a gyermek a szülőt. Egy előre megbeszélt jelzésre (pl. becsukja a szülő a szemét) a hangos ének abbamarad, és csak az egyenletes lüktetés hangja hallatszódik egészen a következő jelig, amikor a gyermek tovább folytatja hangosan az énekelt.

5.8. Természet hangjai, hangszínelismerés

Már az anyaméhben hallunk hangokat, zajokat, zörejeket, melyek száma és lehetősége születésünk után megnövekszik. Jelzésekké alakul, például egy csengő, ami ha megszólal, tudjuk, hogy jön valaki, vagy a mosógép csipogása, ha jelzi kész a mosás. Vajon megfigyeltük e már, mennyi zaj, zörej vesz minket körbe otthon, vagy egy kirándulás által? Vonatot figyelni milyen hangos, vagy milyen magasan énekel, sípol a kávéfőző? Erdőjárás alkalmával kedvenc játékom a csendjáték. Kézfeltartással indul a játék, egy bizonyos ideig csendben maradunk, és figyelünk a körülöttünk lévő zajokra, hangokra. Újabb kézfeltartással vége a megfigyelési időnek, és megbeszéljük ki, mit hallott. Jó lehetőség az elcsendesedésre, és a külső világ tevékeny megfigyelésére. Ugyanezt a játékot, vagyis a tárgyi és környezeti hangok, zörejek felismerését otthonunkban is alkalmazhatjuk a szobánkban, konyhánkban, fürdőkben, kertünkben. Minél többször játsszuk ezt a játékot, annál fogékonyabban leszünk a környezet hangjaira, könnyebben, rugalmasabban megértjük környezetünk működését. Nyitottságra neveljük, ne csak a látható világ legyen érdekes!

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportosok különböztessenek meg 2-3 élesen eltérő zörejt, emberi hang, ütős hangszer hangszínét, a középső csoportos ismerje fel a finomabb zörejek és egymás hangjának, a természet hangjainak, környezet zörejeit. A nagycsoportos a sokféle zörejt és zenei hangot, vagy egymás hangjait ismerje fel, akkor is, ha változtattunk a zaj irányán, távolságán, közeledésén vagy távolodásán.

Gyakorlati példa:

Játék kendővel. Óvodában is kedvelt játék. A játék lényege, hogy hangok alapján különböző anyagot, tárgyat (fakocka, lego, kulcs, kanál, kavics, zacskó, üvegpohár) kell felismerni és megnevezni azokat. Egyszerűbbtől a nehezebbig haladjunk. Először 2, majd 3 - 4 különböző tárggyal is játszhatunk. A játékban szereplő tárgyakat először mutassuk meg, ismerje meg, meg is foghatja, figyelje meg milyen a hangja. Aztán vagy forduljon el, vagy tegyük egy letakart kendő alá, egy kosárba a tárgyakat és ott is szólaltassuk meg. A gyermeknek ki kell találni melyik tárgyat szólaltattam meg. Mivel az otthoni helyzetekben (is) mindig a játék kell, hogy domináns legyen, így fordítva is játszhatjuk, mi fordulunk el és ő kopogtat.

Testzaj-„bodymusic”: Az előző játékot lehet a saját testünk által létrehozott hangokkal is. Például: tapsolás, csettintés, combon dobolás, sóhaj, köhintés, tüsszentés. Zenei memóriafejlesztésre kiváló játék, ha egyre több hangot kell felismerniük a játékosnak.

Ezeket a játékokat nyitott, nyílt végű játékként is használhatjuk, de egy szerepjáték cselekményeként is bele tudjuk csempészni. Engedjük, hogy a testzaj játékból ki kerekedjen egy zenei produkció akár. Hagyjuk, hogy megismerkedjen a saját testének hangjaival.

Népi hangutánzó.

Se nem mondóka, se nem dal, mégis vannak zenei tulajdonságai. Van dallam¹¹, de nem lejegyezhető pontosan, csak körülbelüli hangmagasságot tudunk rögtönözni. Zenei színei viszont annál inkább vannak: halkabb; hangosabb; magasabb; mélyebb. Ismételjünk, vagy emeljünk ki egy-egy szótagot. Bátran játszunk a tempóval is, hol gyorsan, hol lassan. Bújunk ténylegesen egy farkas bőrébe, érezzük a magas szikla szélét a nagylábujjunk hegyével, csücsörítsük oldalra a szánkat és vonyítva kiáltunk: Adóóóós nekem ez a

faluuuuuu! Majd nagykutya képében válaszoljunk igazi mély ellentmondást nem tűrő hangon: Nem adós, nem, nem, nem adós! Aztán ne hagyjuk ki a kiskutyát sem, magas, éles, makacs hangon: Meg kell adni, meg kell adni, meg, meg, meg!

Tavasszal mikor kint ülünk a kertben, és hallunk egy macskát a szomszédból, jusson eszünkbe a következő népi hangutánzó: mikor a gazdasszony kérdezi a cicát:

„Na, macska, hány párnád van?

Háááárom!

Mikor mészházhoz?

Nyááááron!

Mi van a csűrötökben?

Takarmááány!” (Gróh 2020:84)

(További hangutánzók a mellékletben találhatók.) Merjünk igazán nyávogni, gyerekek mellett, gyerekekkel. Minél többen játszunk, annál nagyobb élmény. Népi hangutánzó révén, ha eszünkbe jut más válasz, vagy folytatni támad kedvünk, akár történetté, mesévé alakítva, bátran tegyük meg! A gyerekek élvezettel hallgatják. Ízlelgessük, rágjuk meg jól a szavakat, hangokat, éljük meg a játékot. Indirekt, zenei fejlesztésük mellett, nagyon bohém, oldott helyzeteket tudunk teremteni velük főleg, ha az apukák is részt vesznek benne. Cél: minél sokszínűbben, érdekesebben adjuk elő, hogy élmény legyen a gyermek számára. Ismételjük sokszor, ahányszor a gyermek kívánja, és vonjuk be őket is.

5.9. Zenehallgatás

A zenei nevelés lehet aktív és passzív. Aktivitáson értem, ha velünk együtt, vagy egymaga énekel, ritmushangszert vesz a kezébe, zenei játékokat, játékos feladatokat játszik, ami egy közös játékélmény lehet felnőtt és kisgyerek között. A passzív zenei nevelés az, mikor a felnőtt és a gyermek zenét hallgatja, a zenélésnek nem aktív, cselekvő résztvevője.

A zenehallgatás nemcsak kellemes kikapcsolódás mellyel tudatos és spontán élményekre tehetünk szert, hanem kiváló koncentráció, zenei memóriafejlesztő hatású, belső tudati aktivitásra és gondolkodásra sarkal. Fokozatossággal és következetességgel egyre kifinomultabb és színesebb zenei hangszíneket és karaktereket figyelhetünk ki. „A zenehallgatás mindig összetett észlelési és gondolkodási műveleteket is magában foglal. Feltéve, ha a zenehallgatás valóban belső tudati tevékenység!” (Laczó 1986:8)

A cél az, hogy a kisgyerek nyugodtan, békében, figyelmesen meghallgassa a zenét, mint befogadó legyen jelen. Forrai szerint ilyenkor csendben figyelje a zenét, ne énekelje a dalt még akkor sem, ha ismeri.

5.10. Hallgatom a zenét?

Szeretném, ha különbséget tennénk a háttérben folyamatosan szóló zene, és az igazi odafigyelt zenehallgatás között. Ég és föld a kettő. Ne hagyjuk abban a tudatban a szülőket, hogyha állandóan szól a zene, akkor az a zenei nevelés! Ehhez meg kell értetni az emberekkel mi az, hogy zenét hallgatni. Meg kell tanítani odairányítani a kisgyerek figyelmét. Pontosan tudnia kell, mit kell figyelni, hallgatni, különben elkalandozik a figyelme. Például: hallgasd csak, milyen érdekes ez a hangszer! Hogy trillázgat ott fent a magasban! Mint egy kismadár. Ez a fuvola. Figyeld csak, megint a fuvola szól, de most egészen mélyen. Biztos elfáradt, megpihen.

5.11. Ízlés

Forrai szerint az ízlés egy válogatási készség, ami az élmények, a hatások befogadása vagy elutasítása. Az ízlésünket a neveltetésünk, a tanulmányaink, tapasztalásaink, a mintaadásunk és az idő dönti el, hogy hogyan alakul az értékítéletünk. A kisgyereknek nincs kialakult értékítélete, ízlése, nem tud dönten. A szülőnek és a pedagógusnak kell ebben segíteni. A gyerekeknek az fog tetszeni, ami a szülőnek tetszik, amit ő mutat meg neki. „Kodály szerint: Senki se túlságosan nagy arra, hogy a kicsinyeknek írjon, sőt igyekeznie kell, hogy elég nagy legyen rá (Gyermekkarok, 1929)” (Gróh 2022:22)

Az én olvasatomban ez éppúgy igaz a dalokra, mint a gyermekirodalomra. Ahogy egy mesénél, vagy versnél is, a dal zenei tulajdonságait is meg kell vizsgálnunk. Mekkora hangterjedelme, milyen a hangulata? Mi a célom vele, daltanítás, vagy csak esti összebújásnál „módszertanilag” értelmezve zenehallgatásként? Van-e szövege, annak mi a tartalma, szókincse kiszolgálja-e a gyermek értelmi fejlődését? Van-e értéknövelő és lélekemelő hatása?

Akkor sem kell kétségbe esni, ha éppen az adott dalra láthatólag nem figyel. 0-3 évig a Ringató foglalkozásokon ezt nem is várják el. Óvoda kiscsoportjában is csak játékezeményezések vannak, önkéntes bekapcsolódások. Úgy gondolom, otthon nem kell ragaszkodnunk a didaktikussághoz. A gyermek füle nagycsoportos koráig, sőt azon

túlmenőleg is oda figyel az adott dallamra, versre, újdonságra. Számos olyan otthoni példát fel tudnék sorolni, mikor ez igazolódni látszott. Következősnek és kitartónak kell lenni.

Forrai Katalin szerinti korosztályi ajánlás az óvodában:

Kiscsoportos hallgassa érdeklődve az éneket. Középső csoportos pár percig tudjon figyelni az énekekre, vagy hangszerjátékokra, legyen kedve újrahallgatni a dalt. Nagycsoportos hosszabb éneket vagy hangszerjátékot legyen képes érdeklődve végighallgatni.

5.12. Zenehallgatás anyaga

Otthonunkban az élőzene mellett a gépzene is folytonos résztvevője a zenei nevelésnek. De milyen a jó zenehallgatási anyag? Milyen arányba kell megosztani az élő és a gépzenei? Mivel tud a felnőtt a legjobban ártani vagy a legtöbbet segíteni? Azt gondolom, azzal tehetünk a legtöbbet, ha ezeknek a szempontjaiban óvónőként is segítjük a szülőket.

5.12.1. Élőzene

Kodály egyik fő alapelve, hogy az élőzenéből induljon ki a zenei nevelés, így tehát az élő zene minden korosztály számára elsődlegesen ajánlott.

A zenehallgatás anyagának hangterjedelme sokszor meghaladja az adott életkorú gyermek hangterjedelmét, ezért figyeljünk arra, hogy túl sokszor ne ismételjük meg a zenehallgatás anyagát, hisz nem az a célunk, hogy megtanulja.

Kisebb gyerekeknél egyszerűbb, rövidebb dalokat válasszunk, amik nem ölbéli és nem is énekes játékok. Az énekes játék nem zenehallgatás, az játék! Idővel minél inkább figyel, annál inkább hosszabbat. Az egyszerűtől a bonyolultakig haladjunk. Három – négy éveseknek nagyon rövid, egyszerű dalt (Bel, bel, bel; Hopp Juliska), öt – hat éveseknek és iskolába készülőknek, olyan dalokat, amelyeket vagy általunk, vagy az óvodából, környezetéből ismer (Huszárgyerek; Már nyugosznak a völgyek) (Kottáik, hanganyagait, valamint további zenehallgatási dalanyagok a mellékletben találhatóak.)

Az óvodás gyerek számára énekes játékos helyzeteket kell teremteni otthon. Lehet báb, vagy más játék közben, amikről eszünkbe jut egy dal. Nem kell nagyon didaktikusnak lenni otthon még akkor sem, ha zenepedagógus a szülő. Természetes közegben kell maradnunk. Akár képeskönyv nézegetés közben, vagy mesélés közben, hogy a mese folyamatát ne szakítsa meg, vagy csak felidézni egy dalt egy képről. Évszakhoz, ünnephez, hangulathoz kötni hangulatossá, színebbé tenni az együtt töltött időt otthon. Elmélyült játék közben ne zavarjuk az énekünkkel. A zenehallgatással nyitottságra is nevelünk a környezet hangjai által. Zenehallgatás közben előfordulhat, hogy elkalandozik a gyermek figyelme. Ne tekintsük kudarcnak! Ez egy remek visszajelzés arról, hogy a gyermek figyelme eddig tartott. Arra kell törekednünk, hogy ezt a figyelmet fenntartsuk, és fokozatosan növelni tudjuk ezt az időtartamot. Kezdetben akár bábbal is kísérhetjük énekeinket. A báb csak figyelemfenntartás végett legyen jelen, ne az vigye a főszerepet. Mozgatása alig, alig billegető mozgás legyen csupán.

5.12.2. Zenehallgatás hangszeren

Az otthoni élőzene egy játék, mely él. Márpedig az élőzene kiemelkedő fontossága nemcsak az énekhangra, de a hangszeres megszólaltatásra is igaznak kell, hogy legyen. Óvodás korban az is megfigyelési szempont, ha például először énekeljük, majd egy hangszeren eljátszuk a dalt.

Családi ünnepekkor ki lehet alakítani zenés szokásokat, főleg ha például nagyobb testvér hangszeren játszik. Az óvodás gyerekeknek nagyon jó minta, ha gyereket lát hangszeren játszani. Ismerkedjen meg a hangszerekkel, a hangszerek hangjával. A hangszereket mutassuk meg közelről, a részeit vizsgáljuk meg. Engedjük, hogy ő is használhassa, saját dallamokat kitalálhasson, vagy a kedvenc dalát is kigyakorolhassa. Élvezze, legyen benne öröme! Forrai szerint jó választás a gyermekek körében a hegedű, fuvola, furulya, zongora, cselló. Én szakmai elfogultságomból a gitárt is hozzátenném, hivatkozva Törzsök Béla 'Zenehallgatás az óvodában' című könyvére, ahol szintén említi a hangszert. A hangszer megismeréséhez, kiváló játék lehet, ha állatokat keresünk a hangszerekben. Ismerjék fel azokat a gyermekek! Egy furulyában ott lakik a bagoly, a kakukk, a galamb, a fuvolában a kismadár, a suhogó szél, a hegedűben egy kisegér bújt el, mert közelében van az É húron egy nyávogó macska, G húron egy kérődző tehén, D

húron egy vízparton plattyogó béka. A szúnyogok kedvenc élőhelye pedig a gitár É húrjában bújkálnak, és jajj azoknak a nyári estéknek, mikor megérkeznek a H húron élő szúnyogrokonaik is. Lehetőségeink egy hangszertudás birtokában végtelenek, de akkor sem szabad feltartott kézzel felelősséget hárítani, ha a szülő nem tud hangszeren játszani. Keressen lehetőséget, hogy lásson a gyermek hangszeren játszó felnőttet vagy gyermeket! Kérje az óvónő segítségét ebben, ha tanácstalan. Egyszer az egyik kisfiammal bementem a Zeneművészeti Egyetemre, ahol hallottunk hangszerest gyakorolni. Bekopogtunk, hogy egy keveset játszanának-e nekünk, vagy amit éppen gyakorolnak, azt meghallgathatjuk-e. Két helyre kopogtunk be, mindenhol szívesen fogadtak. A csellista mesélt is a hangszerről. A 4 évesnek, azóta is maradandó élménnyé vált. Persze jogosan lehet mondani, hogy könnyű úgy bemenni egy egyetemre, ahol évekkel ezelőtt tanultam. Egy idegennek ez akadályt jelenthet. De nem lehetetlent. Ez is egy opcionális rés, ahol kapcsolódhat a gyermek a zenéhez a szülővel, a szülő által. De látogathatunk ifjúsági koncertet is, ami rövid, könnyen emészthető. Megkérhetünk egy rokont, egy szomszédot, mutassa meg a hangszerét, majd játsszon nekünk egy dalt. Szabadtéri programokon, utca zenészek muzsikálásain időzhetünk el.

5.12.3. Gépzene ajánlás

Sokak számára örök kedvencek közé tartoznak Gryllus Vilmos gyermekdalai, megzenésített versei. Nem is csoda, hiszen hangterjedelme igazodik a gyerekek hangtartományához, dallamai egyszerűek, rövidek, fülbemászóak, és a gyermek számára érthető, jó tempójúak. Szövegei gondosan válogatottak, igényes, a gyermekek érdeklődési körét kielégítő, sőt még azon is túlmenő. Nagyon finoman, lágyan alakítja az ízlésvilágukat, különböző stílusokat érintve. Ilyen például a 'Macska jár a kert alatt' című dala, ami blues lüktetésű, vagy a 'Szeretnék szántani' népdal különféle stílus (blues, opera, kétszólam) feldolgozása. A dalokban aktívan jelen van és hatással van a külső világ tevékeny megismerése (sündisznó, szúrós gombócként megjelenítve és annak jellemzőivel; fecskék érkezése, akik fészükét javítják; állatok gyűjtögető életmódja stb.); a szókincs fejlesztése; ismeretek bővítésére.

Az életkori sajátosságot figyelembe véve, olyan zenei anyagot is választhatunk, melyhez játékos történet vagy meseszöveg kapcsolódik. Érzelmileg könnyebben tudnak azonosulni a szöveggel, történettel, valamint a hozzá kapcsolódó zenei anyaggal.

Középső, nagycsoportos kortól Gáll Viktória 'Borsi meséi' című mesekönyveit ajánlom, melyekhez zenei cd is tartozik. Ha a 'Gazdi zenész' című cd- jét vizsgáljuk, akkor egy lehetséges alternatívát találhatunk, ha nem tud élőben hangszerekkel ismerkedni a gyermek. A cd 1. track-jében egy rövid történettel mutatja be a cd-n szereplő hangszereket. Állatokkal, élethelyzetekkel köti össze a hangszereket, melyiket meg is szólaltatnak. A gyermek nem látja a hangszert, de a hallásával figyeli a hangszerek hangszíneit, karaktereit, hogy dörög a medve (nagybögő), milyen a tilinkó hangja..... stb.) Ha képen látná ezeket a hangszereket, nem biztos, hogy felismerné, de ha hallaná, akkor igen. Ha pedig hallás alapján felismeri azokat, akkor már játszi könnyedséggel azonosítja vizuálisan is. Az én meglátásom szerint sokkal fontosabb hang alapján azonosítani azokat, akár más dalban, zenében, mint képen.

Ebben a fejezetben igyekeztem minél sokoldalúbban, számos gyakorlati példákon keresztül bemutatni az otthoni zenei nevelés színességét. Nem feltétlenül kell minden feladat típust otthon megvalósítani. Mely típusokat tudunk megvalósítani? Válogassunk! Sokszor ezek a nevelési helyzetek lehetnek pár másodpercesek, vagy akár csak egy percesek. Lehet, nem minden nap kerül elő a zene, vagy zenei játék a környezetünkben. Ne erőltessük! Lehet napok múltán sokszorosán kerül elő. Ne várjunk azonnali sikert, legyünk türelmesek és kitartóak! Ahhoz, hogy a zenei nevelés eredményes és hatékony legyen, elengedhetetlennek érzem az óvónőkkel való konzultációt, a tőlük kapott mintaadást, segítséget, támogatást.

5.13. Cinemuzsika – zenehallgatás hangszerkíséréttel

Kisgyermekimmel az otthon töltött évek alatt forrt ki a Cinemuzsika módszer. Elsősorban szülők segítésére szolgál, akik bár nem tudnak gitározni, mégis szeretnének hangszerekkel is kapcsolódni gyermekeik zenei neveléséhez. Sokan kértek tőlem egyszerű, gyors segítséget. Így született meg a módszer. Alapvetően gyakorlatorientáltságra és élmény nyújtására törekedtem. A szülők rögtön dalokon keresztül tanulják meg a kíséretet. Kezdetben csupán egy akkordkíséréttel, mellyel már számos gyermekdalt el lehet játszani. Például: Én kis kertet kerteltem, ami egy játék, de jelen helyzetünkben hangszertanulás érdekében tanuljuk. Bal kézben akkordfogás és tartás a feladat, jobb kézben pengetés technika elsajátítása és az éneklés is a daltanulással. Nem egyszerű! Később a 2 és 3 akkordkíséretes dalokat tanulnak, majd a jobb kéz hárfaszerű pengetését és azok variációit még több harmóniával. Az évek alatt a tapasztalatom az, hogy a szülők ideje, energiája véget ér a 2 - 3 akkordos kíséret megtanulásával. Ha a gitárt bele vesszük a közös zenei élménybe, úgy a szerepek is eloszlanak, a szülők is bátrabbak. Főként az édesapák részéről éreztem, hogy gitárral könnyebben tudnak kapcsolódni gyermekeikhez. Sokak elmondása szerint, szeretnének a gyerekükkel minőségi időt tölteni, de a dajkanyelvezettel nem tudnak azonosulni. A gitár mellett könnyebb énekelni, idomulni, simulni a harmóniákhoz, a családhoz. Azt szerettem volna elérni, hogy a zeneileg képzetlen szülők is gyors sikerélményeket szerezhessenek. Így a pengetéshez egyszerűen a magyar nyelv ritmikus szókincsét használtam fel a ritmusképletek helyett. Így lettek kulcsszavak a rendszeremben az *om, kása, kicsi-kocsi, sí-sapka, Pista-bá, fekete, icike-picike és a ribizli*. Ezek mind-mind pengetési ritmusok már!

Félre értés ne essék, nem lebutítani akarom a zenét a gyermekeinknek! Azt szeretném elkerülni, hogy azt gondoljuk, évek kellenek ahhoz, hogy merjünk akár csak szülőtteink előtt játszani pár perces dalt. A szakdolgozat véges terjedelme miatt ennek módszertana, példái a mellékletben található.

6. Óvónők hozzáállása, támogatása

„Az óvodás gyermek a szépre fogékony és szomjas a tudásra. Az úton, ami a műveltséghez vezet, mi óvónők fogjuk a kezét először és mi irányítjuk az első lépéseit. Rajtuk áll, hogy megtanul-e járni, tovább megy-e az úton egyedül is, hogy zenét művelő s zenét kedvelő felnőtté váljon.” (10)

Egyszer egy pálos testvérrel sétáltam hazafelé, aki akkoriban az iskolánkban hittant tanított. Mikor azt kérdeztem tőle, őt nem szomorítja vagy bosszantja fel, hogy amit hittan órákon tanít, annak alig van bármiféle látványos „foganatja”? Ő ekkor azt mondta: neki azzal már nincs dolga. Neki csak az a feladata az órákon, hogy elhintse a magokat a tanulóknak. Azt, hogy ők ezeket a magokat miként gondolják, nevelik fel, az csak rajtuk múlik. Neki csak az a fontos, hogy rendületlenül hintse a magokat.

Lehetne ez akár sokunk számára egy ars poetica.

A nevelési feladataink egy életre szólnak a gyermek és magunk számára is.

Óvónőként számtalan élethelyzettel találkozunk, mikor énekelhetünk, mondókázhatunk a kicsikkel – időnként a nagyokkal is – ölbéli játékot játszhatunk. Elengedhetetlen az élő zene, az élő ének az óvónő részéről, mely akkor éri el igazi hatását, ha az valódi érzelemmel töltött, előadásmódja alkalmazkodik az ott megélt pillanathoz (Hegedűsné, 2011). Nemcsak a mese közben, a zenehallgatás közben is képes a kettős tudat megélésére a gyermek. Nagyszerű élmény ezt megélni, látni, hogy a gyermek bár testével jelen van, a belső szemléleti képe, fantáziája segítségével, ő is a sétatéren sétál és látja ő is azt a kirakatot, ahol rózsás kolbász karikák, és barna hurkavégek csüngnek sorban. Majd a zene végeztével a zene utáni csönd pillanatát is együtt élhetik át.

Mi az óvónő hosszú és rövidtávú zenepedagógiai célja? Miként tudja a szülőt segítségére hívni, bevonni ebbe a közös (!) nevelési feladatkörbe?

Elsősorban kell, hogy legyen egy belső motivációja a zenei nevelés szükségességére. Mintákat, helyzeteket kell adjon a gyermeknek, az élmények megszerzésére, tapasztalására, játékokon keresztül. Ezeket a gyermekek hazaviszik, mert élmény volt és itt kulcsfontosságú, hogy erre reagál-e a szülő? Kapcsolódik-e a szülő a gyermekhez? Bár otthon nem lehet körjátékot játszani, de a megmaradt élmény miatt kell, hogy együtt is eljátsszuk, ha a gyermek kívánja. Az 'együtt csinálás', kapcsolat-teremtés és tartás a zenén által a lényeg, nem pedig a didaktika.

Az óvónőnek tudnia kell melyik a jó, és melyik a selejtes dal. Legyen igényük a választott dalok forrását, hangkészletét, szövegtartalmát megtekinteni. Ezzel segítjük a szülőket, hogy az óvodában is értékes dalokat tanítunk, melyeket otthon is énekelhetnek.

Tudja, ismerje meg, a szülők foglalkozásait, miben tudják segíteni az óvodai létet, a gyermekek fejlődése érdekében. Ünnepek alkalmával, adventkor, farsangkor kérje meg a zenész szülőket, látogassák meg a csoportot. Mutassák meg a hangszereiket, szólaltassák meg, játszanak rajta. Nem kell sok időt kérni tőlük, és az óvodai dalanyagért az óvónők is roppant hálásak, mert kapcsolódni tudnak a gyermekek is hozzá.

Ha nincs zenésszülő, vagy ismerős, akit meg tudnának kérni, hívjanak gyerek koncertekkel foglalkozó zenészeket. Ha pedig nincs rá akkora anyagi forrás, kérjék meg a környező zeneiskolákat, támogassák őket ebben. Számos ilyen felkérésben vettem már részt és mindig nagy élmény volt mindkét félről.

Abban az alternatív óvodában, ahol dolgoztam, szokás volt az óvónőnek dalsokrokat felénekelni, elsősorban a szülők számára. A hanganyagot a gyermek is hallja, szülő is tanulja, majd az ünnepek alkalmával együtt énekelik otthon és az óvodában – szülővel együtt! – Ahhoz, hogy ez létrejöjjön, nemcsak az óvónők kitartó, következetes hozzáállása múlik, hanem a szülők igénye is.

Az igény megszületése az, ami sorsdöntő. Akarom-e 'hinteni a magokat', vagy sem?

7. Kutatások, vizsgálatok a szülők zenei szerepvállalásának jegyében és azok hatásaiban

Eddigi tanulmányaim szerint, a család funkciója: gazdasági; reprodukciós; segítő-támogató. Jelen esetünkben, ebben a fejezetben, a segítő, megbecsülő, tudatosan ösztönző szülői magatartás szükségességét járjuk körbe. A családi környezet szerepét több kutató is vizsgálta, nem egyértelmű eredményekkel. Sok esetben ellentmondással.

„Kelley és Sutton-Smith (1987) újszülött kortól 18 hónapon keresztül követte nyomon három azonos szocioökonómiai státuszú, de különböző zenei beállítottságú szülőpár elsőszülött lánygyermekének zenei fejlődését.” (Turmezeyné-Balogh 2009: 68) A zenét támogató környezetben élő kislány már fél évesen próbálkozott az énekléssel, a zenével nem foglalkozó családban a kislány mindezt másfél évesen kezdte el. Kucenski (1977, Gembris, 2002 idézi Turmezeyné-Balogh, 2009) ezt a vizsgálatot kiegészítette a dalok hangszeres megszólaltatásával. A vizsgált alanyoknak a zenei fejlődésük mellett a beszédfejlődésük is kedvező hatással fejlődött. De olyan vizsgálat is előfordult, hogy a vizsgált személyek között három éves korig nem talált szembetűnő zenei különbséget, hanem a negyedik életévükre vált kimutathatóvá a zene játékos hatása. (Moog (1968, idézi Gembris, 2002, idézi Turmezeyné-Balogh, 2009)

Doxey és Wright (1990, idézi Jordan-Decarbo és Nelson 2002, idézi Turmezeyné-Balogh 2009) viszont a négy-hat éves gyermekek közötti kutatásában, ahol a zenei képességet és az otthoni zenei környezet kapcsolatát kutatta, nem túl magas összefüggést talált.

Már 1942-ben elkezdték vizsgálni a különböző szocioökonómiai helyzetű családok esetében vizsgált zenei hatásokat és azok összefüggéseit.

A vizsgálatok ellentmondásos eredménnyel születtek meg. Egy 1942-es kutatás (Gilbert) egyértelmű, míg Parker kutatása (1978, idézi Motte-Haber, idézi Turmezeyné-Balogh, 2009) semmilyen összefüggést nem talált a zenei tesztek eredménye és a család szocioökonómiai helyzete között. A két mért eredmény átgondolásához figyelembe kell vennünk a vizsgálatok között eltelt időt, és a szocioökonómiai besorolás szubjektív definiálását is. (Turmezeyné-Balogh, 2009). Nem is az anyagi helyzet határozza meg, mennyiszer fordulunk oda gyermekünkhöz egy dallamot énekelve, megsimítva kis arcát, de számomra egyértelműen összefügg a felnövekvő gyermek esélyeivel a gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetükkel. Épp ezért is hozott létre Snétberger Ferenc gitárművész egy zenei tehetség központot, ahol klasszikus és jazz műfajban a hátrányos

helyzetű, de tehetséges roma gyermekek számára biztosítanak hangszeres oktatást, szerepléseket, karrier lehetőséget. Volt szerencsém ilyen gyerekeket hallani, akik bár életkoruk szerint gyerekek voltak, tehetségük messzemenő korokat értek el.

Az viszont biztos, hogy a zenei ízlést egyértelműen befolyásolja a szocioökonómiai helyzet. Behne (1976, Jost, 1982, Schulten 1981, valamennyit idézi Gembris 2002, idézi Turmezeyné-Balogh, 2009) eredményei azt mutatják, hogy egyenesen meghatározó szerepe van ennek.

Sajnos napjainkban nem készültek ilyesfajta kutatások, ami azért is lenne kulcsfontosságú, mert a média exponenciálisan növekvő hatása és a család szociális, társadalmi helyzete rohamosan változik.

Láthatjuk, hogy az eredmények nem egyértelműek, nem tudjuk meghatározni pontosan a család és annak környezeti hatásának pontos mértékét. Viszont a hatás jelenlétét nem cáfolja egyik oldal sem. Sőt, további kutatások azt mutatják, hogy a zenei fejlődéshez, – mely leginkább 0-6 éves korig kell, hogy elkezdődjön – elengedhetetlenek a környezeti ingerek.

Brand (1982) kidolgozott egy skálát („Home Musical Environment Scales”, HOLMES), ahol az otthon környezeti hatás összetevőit vetette össze. Ennek segítségével könnyebben lehet értékelni és összehasonlítani a szülői ház hatását.

Rangsorolta a legfontosabbakat:

1. „A szülők együtt énekelnek a gyerekekkel,
2. Dalokat tanítanak,
3. Gyermeklemezeket és játékhangszereket kapnak a gyerekek,
4. Közös hangversenylátogatás,
5. A gyermek önállóan kezelheti a magnót/lemezjátszót.”

(Turmezeyné-Balogh 2009: 68)

Gruhn (2003), aki a zenei képességek neuropszichológiai hátterével foglalkozik, különböző javaslatokat tesz a szülőknek, hogy biztosítani tudják gyermekeik számára a szükséges zenei impulzusokat (Turmezeyné-Balogh, 2009).

1. „Támogassuk a gyerek bármilyen zenei megnyilvánulásait, az éneklést, a zenére mozgást! Emellett azonban szükség van a csendre és nyugalomra is.
2. Minél többet énekeljünk neki dalokat, de szövegtelen dallamokat is! Az éneklés minél változatosabb legyen ütemformájában, hangsorában, azaz ne szorítkozzunk csak a gyerekdalok zenei világára! A gyerek által kedvelt dalokat variáljuk, énekeljük néha másféle tempóban, hangerővel!

3. Játsszunk vele énekes-mozgásos játékokat!
4. Az iskoláskorba lépve adjunk neki lehetőséget a hangszer tanulásra!”
(Thurmezeyné-Balogh 2009: 68)

A tudományos recept tehát megvan, már csak használni kell. De vajon tényleg olyan egyszerű mindezt alkalmazni? A mai világban, ahol sokszor nagyszülői segítség nélkül kell megoldani a mindennapokat, az édesapa késő estig dolgozik, az édesanyának a gyerekeket logisztikailag koordinálni kell, munka után bevásárolni, vacsorát, vagy ebédet főzni? Hol van ezek mellett idő és energia még a zenei odafigyelésre is, játéokra? Ráadásul ott van még a média és egyéb hangforrások mértéktelen jelenléte, melyek egy kattintásra koncert minőségű hangélményt teremthetnek.

Létezik jó döntés, a család minden tagjának elfogadható egyensúlyi helyzet?

A szakdolgozatom kérdőíves fejezetében ezt vizsgálom.

8.Önálló kutatás – otthoni zenei nevelés témakörében

8.1. A kutatás célja

A célom az volt, hogy jobban megismerjem a mai családok gondolkodását, nézeteit a zenei szokásokról, zenei környezetről, az otthoni zenei nevelésről. Létezik-e egyáltalán otthoni zenei nevelés, vagy érik-e a gyermekeket bármiféle zenei inger? Milyen zenéket gondolnak fejlesztő, jótékony hatásúaknak? Adnak-e útmutatást, támogatást az óvodapedagógusok a szülőknek?

Mint leendő óvodapedagógus fontosnak tartom ennek tudatát, hisz ezekkel az információkkal, saját munkámat könnyítem meg, képes vagyok egy prekoncepció felállítására.

8.2.A kutatás módszere, eszköze

Kutatásom módszerének a kvantitatív, kérdőíves módszert választottam. Tudatosan internetes kérdőívet készítettem, egyrészt a Covid19 világjárvány miatti korlátozások miatt, másrészt szerettem volna országosan, vagy akár külföldön élő magyarok véleményét, meglátásait megismerni.

31 főkérdést tettem fel, több helyen voltak további válasz lehetőségek is (igen-nem válasz esetén).

A 31 kérdésből 5 kérdés nemre, életkorra, lakhelyre, legmagasabb iskolai végzettségre és foglalkozásra vonatkoztak.

A kérdéssor nyílt és zárt végű kérdéseket is tartalmazott, illetve több esetben a kifejtős válasz lehetőségét, vagy az egyéb válasz lehetőségét is lehetővé tettem.

A kérdőív téma csoportjai a következők voltak:

1. Fejlesztések: arra voltam kíváncsi, a szülő mennyit is mit tesz meg gyermek általános fejlődése érdekében?
2. Éneklési szokások: mind a felnőtt, mind a gyermek éneklési színtereiről tettem fel kérdéseket, illetve a zenei stílusok családon belüli megjelenéséről érdeklődtem.
3. Családi szokások: családon belüli éneklési, zenehallgatási és egyéb zenés előadásokról, szokásokról kérdeztem
4. Óvodai szokások: mennyire támogató az óvodapedagógus zenei téren, mennyire vonja be mindebbe a szülőket?

8.3. Hipotézis

Hipotézis I.: A szülők nem fektetnek hangsúlyt az otthoni zenei nevelésre.

Hipotézis II.: Az óvodapedagógusok nem adnak kellő zenei támogatást, útmutatást a szülők részére otthoni zenei nevelés céljából.

8.4. Kutatási eredmények bemutatása

A kutatás

A felmérésre 76 válasz érkezett, ebből 67 nő és 9 férfi válaszadó. A nemek aránya nem lepett meg, így is nagyon hálás vagyok az édesapáknak a kitöltésért.

A válaszadók többsége 26-45 év között volt, ebből 31-en 26-35 év között és 36-an 36-45 év között vannak. 4 fő 45-55 év között, 3 fő 55 fölött.

Legmagasabb iskolai végzettség tekintetében egyértelművé vált, hogy a kérdőív kitöltésében leginkább a magasabb végzettségűek vettek részt. 6 fő dla/PhD, 26 fő egyetem, 30 fő főiskola és 14 fő érettségivel rendelkeznek.

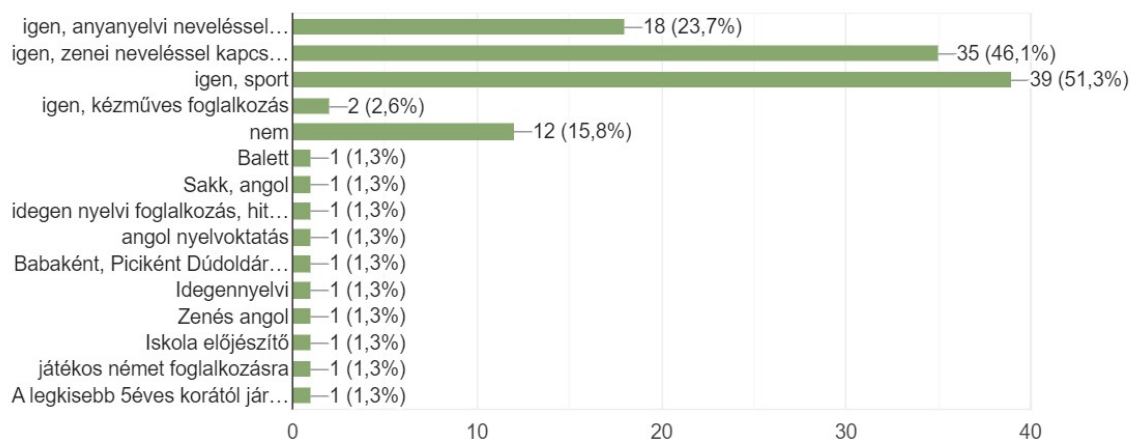
Foglalkozásukat tágabb csoportokra osztottam, úgymint szellemi vezető vagy beosztott, fizikai dolgozó, vállalkozó illetve csatoltam egyéb lehetőséget is, mellyel többen éltek. 46 fő szellemi beosztott, 10 fő vállalkozó, 8 fő vezető szellemi, 5 fő fizikai dolgozó, 5 fő édesanya, 1 fő nyugdíjas, 1 fő szellemi beosztott, fizikai dolgozó és vállalkozó is egyben. Lakóhelyük szerint többségük megyeszékhelyen él 45 fő, városban 10 fő, faluban 19 fő, külterületen 2 fő, fővárosban 1 fő. A fővárosi kitöltők száma kissé meglepett, hiszen pont az online térnek köszönhetően azt gondoltam Budapestről sok támogató választ kapok. Szerettem volna, ha a lakóhelyek közötti arány kiegyenlítőbbek lettek volna. Így mikor láttam az aránytalanságot, a közösségi média felületén kívül, több kisvárosi és falusi óvodáknak is elküldtem a kérdőívet. Közel 250 potenciális kitöltő személyből mindössze 4 szülő töltötte ki, ebből 3 falusi, 1 városi környezetből. Ennek eredménye is árulkodó, demográfiailag mennyire érdeklődőek a zenei kérdőívek kitöltésére. Más szempontból viszont egy újabb eredmény, hogy a megyeszékhelyen élők azok, akik nyitottabban állnak az otthoni zenei nevelés beszámolásához, vagy pont hogy a megyeszékhelyen élők gyermekeit érik több otthoni zenei inger, és ezzel magyarázható, hogy a városban, faluban

élők nem éltek a lehetőséggel. Sajnos a szakdolgozatom véges terjedelme már nem engedi ennek utána járását, de mindenképp érdekes lenne egy másik kutatásban ezt az utat végig vezetni.

Az általános adatokat szavazatszámokkal szemléltettem szándékosan, hogy számszerűen könnyebben, jobban átláthassam az arányokat. A további adatközlést viszont már javarészt százalékban teszem, mivel számos kérdésnél lehetett több választ megjelölni. Viszont vannak olyan kérdések, ahol fontossági sorrendiségeket kértem, így azokat újból szavazatszámokkal közlöm.

1. témakör: Fejlesztések:

A fejlesztések csoport első kérdése: Óvodáskorú gyermeke jár, vagy járt valamilyen külön foglalkozásra?

1. ábra

Az 1. ábra válaszlehetőségei között volt, a sport, anyanyelvi-, zenei neveléssel kapcsolatos, kézműves foglalkozás, illetve a nemleges válasz is. Szerettem volna látni, mit tartanak fontosnak a szülők az óvodai környezetben. A két legelterjedtebb külön foglalkozás a sport és a zenei volt. Számomra nem várt eredmény volt, hisz ez azt jelenheti a szülőknek igenis fontos a zenei nevelés is.

Több válasz is megadható volt. 51,3 % válasz érkezett a sportra, 46,1 % zenei nevelésre, 23,7% az anyanyelvi (logopédia) foglalkozás szerepelt, 2,6% kézműves foglalkozásra jár végül 15,8% csak az óvodai tevékenységekben részesítik gyermeküket. Egyéb lehetőségeknél színes paletta sorakozott fel (1,3-1,3 %): sakk, zenés angol, zeneiskola, idegennyelv, hittan, iskolaelőkészítő, balett. A kimutatásból kiderült, hogy a zenei foglalkozás a szellemi beosztottak körében a legmeghatározóbb, ami jelen esetünkben 20

főt jelent. Ezután következett a sport 19 fő beosztott szellemi válasszal, 13 fő anyanyelvi-logopédiai foglalkozás válasszal, 11-en nem igényelnek külön foglalkozást és 7-en egyéb foglalkozást (pl. angol, német, hittan stb.). A vállalkozóknál, 9-en sportra íratják gyermekeiket, 5-en zenére, 2-en anyanyelvi foglalkozásra. A vezető szellemiek csoportja leginkább sportra (5 fő) járattja gyermekét, szintén 4-en zenei foglalkozásra 2-en anyanyelvi foglalkozásra, és egy vezető szellemi nem igényel foglalkozást. Fizikai dolgozó közül 3-an a zenét, 1-1 fő a sportot és az anyanyelvi foglalkozást választották gyermekeiknek. Az édesanyák javarészt (5 fő) sportot választottak, 3 fő zenét.

Vagyis a vezető szellemi foglalkozásúaknak, a vállalkozóknak és az édesanyáknak a sport, beosztott szellemiek és a fizikai dolgozók körében a zenei nevelés a legelterjedtebb. Demográfiaiilag megosztottságát tekintve a megyeszékhelyen és a falun élők számára ugyanolyan fontosságú helyet tölt be a zene és a sport. Megyeszékhelyen 25-25 fő, falun 9-9 fő válaszolt így. A megyeszékhelyen 9 fő választotta még ezen kívül az anyanyelvi nevelést, illetve 8-an egyéb foglalkozást is, falun csak 1 fő. Számomra az egyéb adta lehetőség a nagyváros lehetőségeinek tudható be.

A következő kérdésben fontossági sorrendbe kellett rakniuk az óvoda alappilléreit - mint anyanyelvi, zenei, egészséges életmód, testnevelés foglalkozást -, az óvoda feladatköreivel karöltve- szabad játék, közösség, iskolára való felkészítő szerep-. Azt szerettem volna megvizsgálni, hogy ha a foglalkozási kereteket szociális területekkel egészítjük ki, akkor milyen eredmény születik. Fontosabb-e a közösség érzés megélése, mint például az anyanyelvi, vagy a testnevelés nevelés? A legtöbb szavazatot (48 db) a szabad játék lehetőség kapta, aminek nagyon örültem, hisz ez arról tanúskodik, hogy a szülők szerint rendkívül fontos, hogy gyermekük életkori sajátosságukból adódóan élhessék meg a „feladatukat”, a játék örömet. Második helyen az anyanyelvi nevelés szerepel 46 szavazattal, harmadik (35 szavazat) a zenei nevelés feladata kapta. Számomra ez nagyszerű eredmény, hisz egy újabb tény arról, hogy annak a társadalmi közegnek, akik kitöltötték a kérdőívet, az óvodával szembeni „elvárása” a szabad játék, anyanyelvi nevelés és zenei nevelés megteremtése elsődlegesen. Mindezt szorosan követte közösség fontossága 34 fő, egészséges életmód 32, vizuális 27, testnevelés 24, iskolára felkészítő szerep 17 szavazatot kapott.

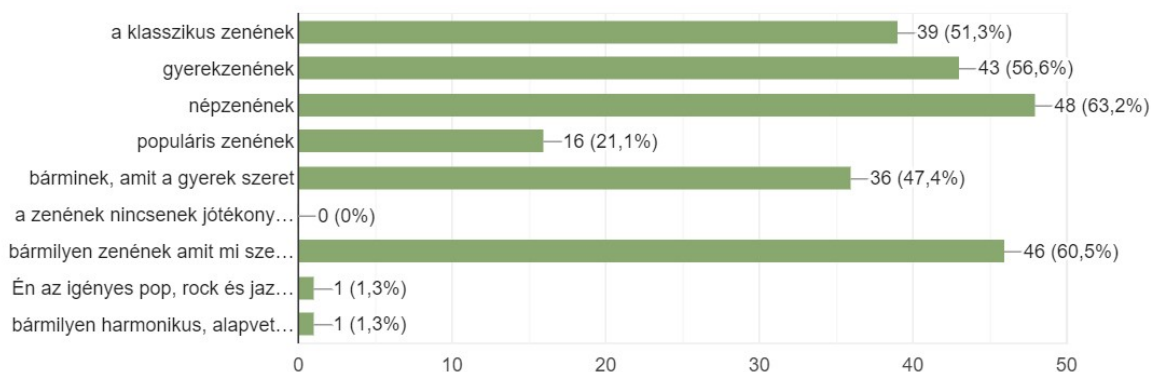
Számomra hasznos volt ez a kérdés, mert ezen válaszokkal már van egy prekonceptióm, mit is várnak el a szülők az óvodától, mi a fontos és kevésbé hangsúlyos feladat az ő megítélésük szerint.

Kíváncsi voltam arra is, hogy jártak-e óvoda előtt rendszeresen zenés foglalkozásokra. Ez fontos lehet munkám során is, hogy tudjam milyen alapokra számíthatok. Igen, nem válasszal lehetett csak válaszolni, mely a végső eredmény előtt igencsak fej-fej mellett haladt. Végül 51,3% nemmel válaszolt. 48,7 % pedig járt rendszeres zenés foglalkozásra. Az eredmény kiegyensúlyozottsága miatt ezt az eredményt is pozitívan élem meg, mivel a foglalkozásokra járók százalékarány igencsak magas.

Ami viszont az otthoni zenei igényről ad tanúbizonyságot, azaz, hogy a megkérdezettek 73,7 % tart otthonában legalább egy daloskönyvet. Így akik nem is jártak zenés foglalkozásra, a zenei környezet megteremtésének szándéka fenn áll. Pozitív megerősítést kaptam, hogy a Ringató módszert említettem, ugyanis a megkérdezettek közül 49-nek van daloskönyvük, abból 18 családban van legalább egy darab Ringató kiadvány. A Ringató kiadványok forrásai pedig Forrai Katalin könyveiből, Törzsök Béla és Kodály Zoltán gyűjtéseiből állnak. Tehát értékes, ízlésformáló dalok gyűjteményeit birtokolják.

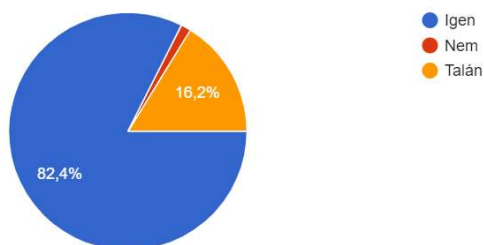
A tizedik kérdésben, – 2. ábrán – arra kértem a szülőket, nyilatkozzanak, mely zenének van jótékony hatása a gyermek fejlődésére. Több zenei körben dolgozó barátommal arról beszélgettünk egyszer ugyanis, hogy mintha két tábor lenne. Az egyik azt vallja (és ez a kodályi elgondolás), hogy csak az igényes, értékes tehát időt álló zenének lehetnek jótékony hatásai. A másik tábor azt gondolja, bármilyen zenének lehet jótékony hatása, mert mindez attól függ, hogy mi magunk milyen érzésekkel hallgatjuk. A kérdőív során azt a tényt, hogy a zenének lennének jótékony hatásai senki sem kérdőjelezte meg. Lehetőségek között volt a klasszikus zene, úgynevezett „gyerekzene”, populárisabb zene, népzene. Több választ is meg lehetett adni. A legtöbben (63,2%), azt gondolják, a népzenenek van a legjótékonyabb hatása. (Ez egy későbbi kérdésnél izgalmas eredményt fog mutatni.) Kevéssel lemaradva pedig azt gondolják (60,5%), annak van a legnagyobb jótékony hatása, amit mi – tehát a felnőttek - szeretettel hallgatunk, vagyis az élménnyel kapcsolják össze a zenehallgatást, ami szerintem egyértelmű és pozitív. Az már kérdés, hogy a jótékony hatás alatt a válaszadók zenei fejlődést, relaxálást, feltöltődést, vagy lélekemelést értenek.

A sort követte a gyerekzene 56,6 %-al, majd klasszikus zene 51,3 %-al, 47,4% mondta, hogy bárminek amit a gyerek szeret, tehát rá van bízva a választás, 21 % populáris zenét, 1,3 % az igényes pop-rockot, 1,3%, bármi ami harmonikus vagy pentaton hangzású dallamokat gondolta jótékony hatásúnak.

2. ábra

A következő kérdés a az otthoni környezetükben érik-e tartalmas, maradandó zenei élmények gyermekeiket? A 3. ábrán szerepelt: A válaszadók 82,4 %-a szerint érik tartalmas zenei élmények, 16,2 % talánt és 1,4 % (1 fő) mondott nemet. Utólag átgondolva ez a kérdés számomra nem releváns. Egyrészt a válasz komoly önreflexiót követel, majd annak felvállalását - valószínűsítem ezért van a sok bizonytalanságra utaló 'talán' válasz - , másrészt a maradandó zenei élmények valódisága csak később látszanak igazolódni.

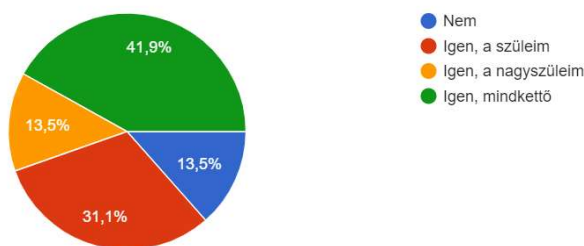

3. ábra

2. témakör: Éneklési szokások

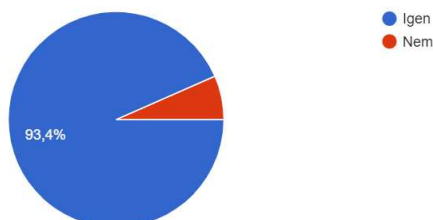
A következő témakör az éneklési szokásokat öleli fel.

A zenei mintára voltam kíváncsi, hogy a tesztalanyoknak énekeltek-e a szülők, nagyszülők gyermekkorukban.

4. ábra

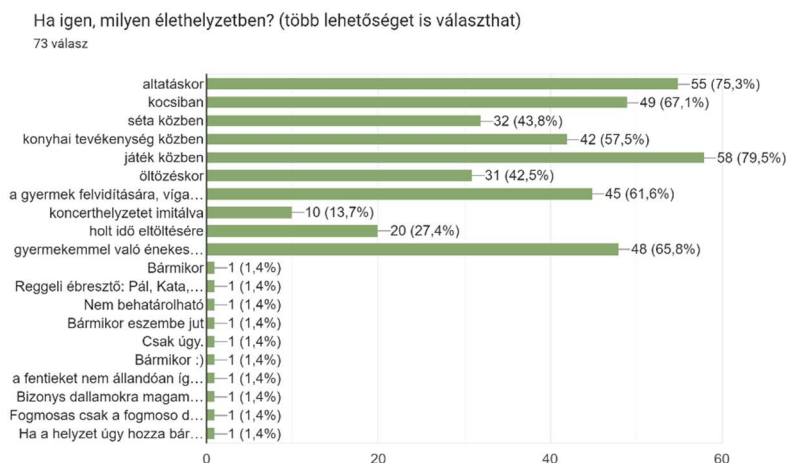
A 4. ábrán jól látszik, 13,5 %-uknak nem énekelnek, 41,9 %-ban viszont a szülő, a nagyszülő is. 31,1 % csak a szülőre, 13,5 % csak a nagyszülői énekre emlékszik. Számomra ez a kérdés azért volt fontos, mert azt tapasztalom, hogy a szülői, nagyszülői minta (akár viselkedési, akár zenei) kihatással van a saját nevelésünkre. Nagy százalékban van jelen a második generációig visszavezethető éneklés, ami ezért is öröm, mert a következő kérdés is ennek a hozománya lehet.

5. ábra

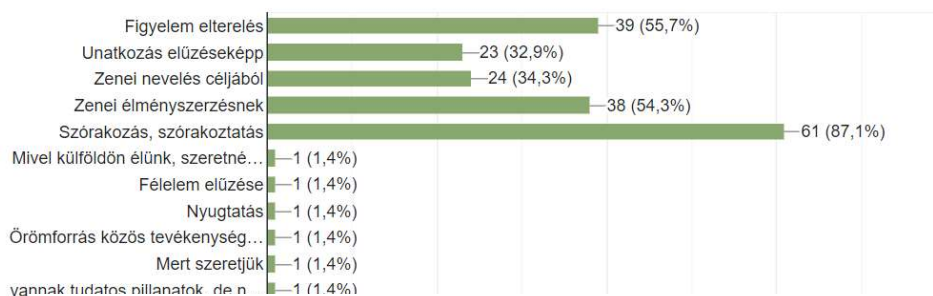
Az 5. ábra azt mutatja, hogy 93,4 %-uk szeret a mai napig saját örömére dúdolni vagy énekelni, 6,6 % csupán aki nem választ adott. A generációs kérdéskört bezárva a megkérdezettek 94,6 % nemcsak magának, de gyermekének is énekel. 5,4 % csupán csak az a százalék, akik nem énekelnek. A nemleges válaszadók 50 % állítja, hogy azért nem énekel, mert nincs jó hangja, további 12,5-12,5 %-nak rossz emlékei vannak, vagy náluk sem volt szokás, vagy a gyermek nem hagyja, nem igényli az éneklést, illetve kiskorában énekelt gyermekének, de mára már nem. Tehát a megkérdezettek 6,9 %-a annak ellenére, hogy nem kapott felmenőitől zenei mintát, saját gyermekének mégis énekel.

A 6. ábra azt mutatja, milyen élethelyzetben énekelnek. Akik szoktak énekelni gyermeküknek (79, 5%), azok leginkább játék közben teszik azt. 75,3 %-ban altatáskor, 65,8 % énekes játékok alkalmával, 67,1 % autóban, gyermek felvidítésára vigasztalására 61,6 %, 57,5 % konyhai tevékenység, 43,8 % séta, 42,5 % öltözköskor, 27,4 % holt idő kitöltésére, 13,7 % koncerthelyzetet imitálva. Egyéb kategóriában szerepelt még (1,4 %-okban) a fogmosás, reggeli ébresztő lehetősége, illetve a bármikor választ, annak több szinonimájával.

6. ábra

Ezekből a válaszokból a zene és az érzelmek spontaneitására és a kreativitásra következtetek. Hiszen vannak olyan élethelyzetek mikor „kitör” belőlük egy dallam, vagy egy sor, vagy gyermekünkől elhallunk egy kitalált dallamvonalat. Minden ember kreatív, még ha nem is fejleszti e képességét. Egy édesanya/édesapa pedig olyan élethelyzetek elé van állítva a gyermeknevelés által is, ami sokszor megköveteli a kreativitást. Nem hiába jelöltek meg sokféle tevékenységet e kérdésnél. Mikor viszont arra kérdeztem -7. ábra-, mindezt milyen céllal teszik, tehát tudatosítani akartam van e nevelési szándékuk vele, akkor legtöbbször (87,1%) szórakozás, szórakoztatás céljából teszik. 55,7% figyelemelterelés, 54,3% zeneélményszerzés, 34,3% zenei nevelés céljából, 32,9% unatkozás elűzésekként (holt idő). Egyéb kategóriákban írták a félelem elűzését,

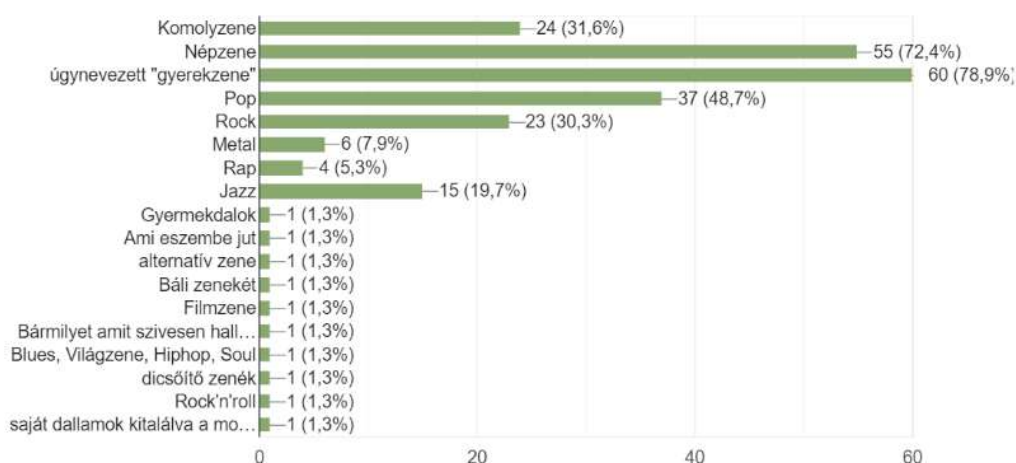

7. ábra

megnyugtatót, van, aki külföldön él és így szeretné a magyar dalhagyományt átörökíteni a családja körébe és van, aki örömforrásként használja a zenét. Ezek is mind 1-1 fő (1,4 %) válasza.

E kérdés válaszaiból világossá válik számomra, hogy a család, mint elsődleges színtér, a zenét nem nevelés céljából használja, - hisz az majdnem az utolsó helyen végzett-, hanem hogy jól érezze magát. Legyen közös zenei élményük, tudjanak együtt nevetni, szórakozni a másikkal s szórakoztatni a másikat. Altatáskor meg akarják élni azt a ritka intim pillanatot, mikor összebújva, simogatva éneklünk a másiknak. Látjuk, ahogy elernyed, ellazul a kis teste, elengedi kezünk szorítását és elalszik. Egy későbbi kérdés is ezt bizonyítja, a megkérdezettek 21,1 %-a hagyja csak ki teljesen az esti éneklést, ritkán 5,3 % énekel, 13,2 % alkalmanként, 60,5 % pedig rendszeresen, hetente többször ringatja álomba énekszóval gyermekét. Azt állítom, hogy az érzelmi biztonság ösztönös megteremtése az, ami a családok többségének az elsődleges célja a zene hatásaival. Mégis, mikor arra kérdeztem rá a kérdőív során, van e fejlesztő hatása az éneklésnek tevékenység közben, senki nem adott nemleges választ. Bizonytalanok voltak 6,8%-ban, de a döntő többsége (93,2 %) szerint egyértelműen van fejlesztő hatása a zenének. Még akkor is, ha majdnem az utolsó szempont számukra, hogy neveléssel fejlesszék direkt, vagy indirekt módon a gyermeket.

Azt is megvizsgáltam, milyen zenei stílust énekelnek, vagy szoktak hallgatni a gyermek jelenlétében.

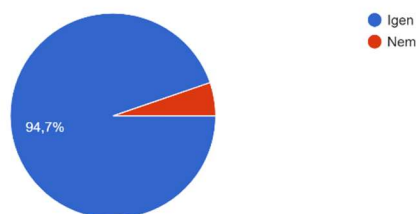

8. ábra

A 8. ábra mutatja, hogy lehetőség között szerepelt a komolyzene, népzene, úgynevezett gyerekzene, népzene, pop, rock, metal, jazz és egyéb. Több lehetőséget is választhattak. 78,9 % az úgynevezett gyerekzenét hallgatja, tehát a gyermeknek kedvezve hallgat zenét. Kevéssel lemaradva népzénét hallgatnak 72,4%- ban. Harmadik legtöbben választott zenei stílus pedig pop zene lett 48,7 %-ban. 31,6 % a komolyzenét, 30,3 % rock, jazz 19,7%, metal 7,9 %, rap 5,3 %. Egyéb kategóriákban jelölték meg (1,3-1,3 %-ban): az alternatív zenét; báli zenét, filmzenét, gyermekdalokat, blues, világzene, hiphop, soul, dicsőítő zenét, rock'n'roll, végül ami eszébe jut, pentaton dallamokat. Ezek a válaszok is az előző kérdés eredményét igazolják. Az első három válasz, ami ugye a gyerekzene, népzene, pop további érdekes kérdést vet fel, ezek valódi fejlesztő hatásásairól. Továbbá az autentikusságról, tempóról, dallamkészletről, mondanivalóról, időtállóságáról, értékéről, idegrendszeri hatásáról. Sajnos a szakdolgozat terjedelme erre sem tud kiterjedni, de mindenképpen érdemes lenne ezzel a témakörrel foglalkozni.

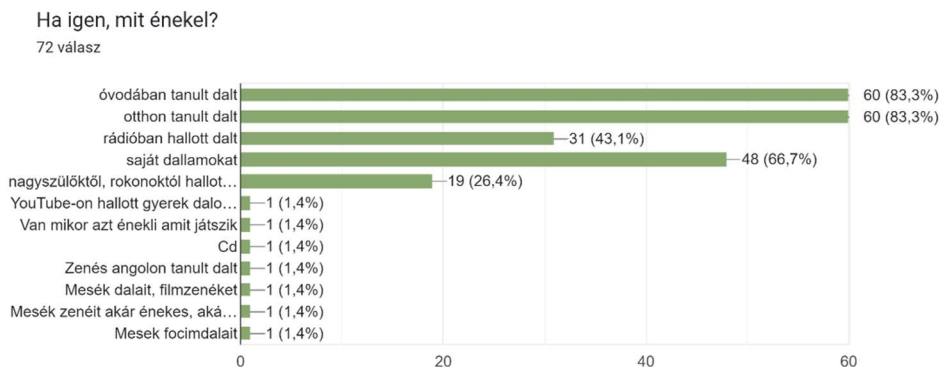
A generációs zenei minta, majd a szülők egyéni éneklési szokásai után áttértem a gyermek éneklési szokásaira.

18/31. Szokott-e gyermeke énekelni, dúdolni játék, vagy egyéb tevékenység közben?
76 válasz

9. ábra

9. ábrán láthatjuk, 94,7 %-ban szokott a gyermek énekelni játék vagy valamilyen tevékenység közben, 5,6% nem.

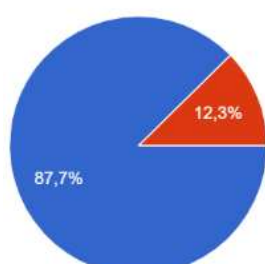

10. ábra

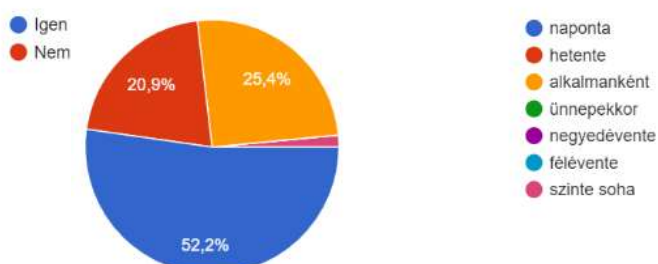
10. ábra mutatja, hogy pontosan fele-fele arányban (83,3 %) óvodában vagy otthon tanult (83,3 %) dalokat. 66,7 %-ban saját dallamokat énekel, 43,1 % rádióból hallottakat. Nagyszülőktől, rokonoktól tanult dalokat, énekeket 26,4 %-ban hangoztatják otthon. Egyéb lehetőségnek többen (1,4 %-okban) említették a youtube-on talált zenét, illetve mese zenét is.

Az éneklési arány ahhoz képest, hogy a szülők 13,5 %-a nem kapott zenei ingereket szüleiktől, nagyszüleiktől, számomra még mindig magas. Tehát a gyermekekben még ösztönösen benne van a dúdolás, éneklés öröme.

A következő kérdés: Énekel-e anyuka vagy apuka együtt a gyermekkel?

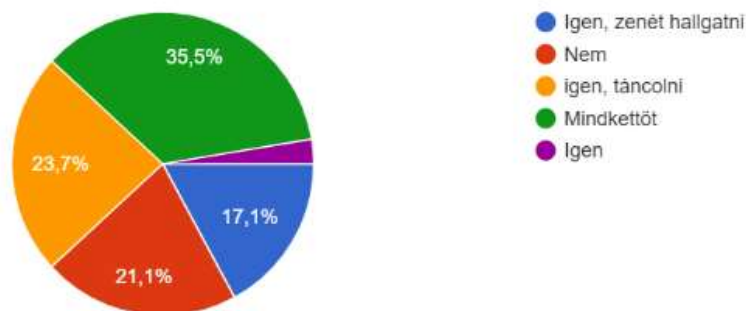
11. ábra

12. ábra

Az eredménye szintén pozitív lett, ahogy látjuk a 11. ábrán, 87,7%-ban igen volt a válasz, 13,3% volt csupán a nemleges válasz. Mindezt 52,2%-ban naponta (!) teszik. (12. ábra). Számos másfajta kérdőívet is tanulmányoztam a sajátom megírása előtt, és zenei témájút roppant keveset találtam. Talán ezzel is magyarázható, hogy akik mégis részt vettek a kutatásban, azokat valóban érdekli a zenei nevelés és valóban fontosnak látják, érzik a téma fontosságát. A válaszadók 20,9 % hetente, 18,5% alkalmanként énekel együtt, 1,5 % (1 fő) állította, hogy szinte soha nincs közös éneklés.

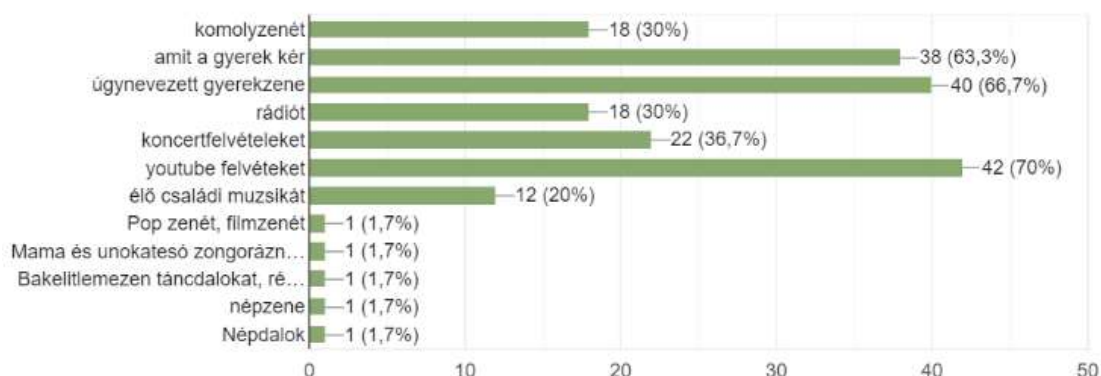
Érdekelt, hogy a tevékenységgel egybekötött éneklési szokások mellett, mennyire van jelen a zenehallgatóvá nevelés, illetve a zenére táncolás jelen van-e az otthoni környezetben (13. ábra)? A két kérdést egy kérdésben tettem fel, mert a családi élmény, mint közösségi élmény érdekelt leginkább. Hisz a közös éneklési élményt már megvizsgáltam, most pedig a zene közösségalkotó jelenlétére voltam kíváncsi.

13. ábra

35,5 %-ban mindkettőt gyakorolják otthon, 17,1 % zenét szokott hallgatni, 23,7 % táncolni szokott rá, 21,1 % pedig nem tesz ilyenfajta tevékenységet otthon. Ebben a kérdésben vétettem egy hibát, ugyanis megadtam egy igen válasz lehetőséget is, mely nem terjedt ki a táncra, vagy a zenére. Ez 2,6 %-ot, 2 fő válaszát jelenti.

A 14. ábra kérdése: Milyen zenét szoktak hallgatni/milyen zenére táncolnak leginkább?

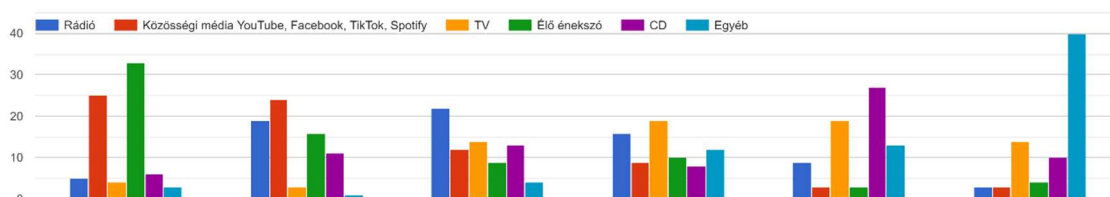
14. ábra

70 %-uk Youtube felvételekkel tarkítja a családi zenei együttlétet, 66,7 %-ban ügynevezett gyerekzenére, 66,3 % amit a gyerek kér, 36,7 % koncertfelvételre, 30% rádió, komolyzene, 20% élő családi muzsika. Egyéb lehetőség 1, 7 %-ban (1-1 fő): Bakelitlemezen táncdalokat, népzene, népdalokat, Pop zenét, filmzenét, Mama és unokatestvér zongoráznak. A népzene lehetősége itt elmaradt, ami azért teszi különössé a válaszokat, mert a már kivizsgált kérdésben, miszerint milyen stílust hallgat, énekel legtöbbször gyermeke jelenlétében-, a népzene a 2. helyen, 72,4 % -ot tett ki. Most viszont csak 2 fő említette 3,4 %-ban, hogy hallgatna vagy táncolna népzene. Valószínű a válasz abban rejlik, hogy a zenehallgatás a táncolás összemosása nem volt szerencsés

választás. A zenével összekötött táncolási lehetőség egy eleve vidámabb, közösségibb élmény, mint egy koncert hallgatás.

E témakör utolsó kérdésében a zenei platformokra, színterekre fókuszáltam (15. ábra). Arra akartam kimutatást kapni, mennyire van jelen még a legegyszerűbb zenei forma, az élő énekszó. Lehetőségek között szerepeltek: élő énekszó, közösségi média (YouTube, Facebook, TikTok, Spotify), Cd, Rádió, Tv, egyéb.

21/31. Kérem tegye sorrendbe gyakoriság szerint az alábbi zenei platformokat, amelyeket használnak

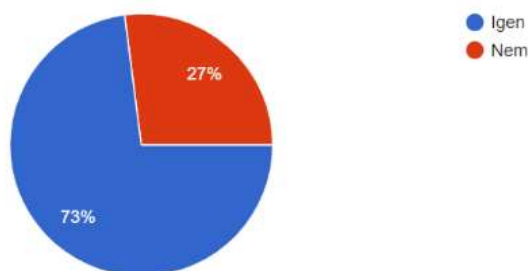

15. ábra

E kérdés látszólag eredményesnek bizonyult, ugyanis első helyen a legtöbb családban (33 főnél) van jelen az élő énekszó, 25 fő a közösségi médián (YouTube, Facebook, TikTok, Spotify), 6-an CD-n, 5 fő rádió, Tv-n 4-n hallgatnak zenét legtöbbször, és 3-an az egyéb lehetőséget jelölték meg első helyen.

3. témakör: Családi szokások

Az énekszó mellett érdekelt a családok hangszerrel való kapcsolata is. Mennyire van jelen az életükben a hangszerjáték? Nem feltétlen a komolyzenei tanulmányaikra voltam kíváncsi, hanem bármi olyan késztetésre, ami arra utal, hogy önszántukból, saját vagy családjuk örömeire zenél, önkifejez, ami hatással lehet gyermekük otthoni zenei nevelésére, ingerkeltésére. A kutatás 22. kérdéséből, a 16. ábrán kiderül, hogy a megkérdezettek, vagy azok szűkebb családi körük 73%-a tud valamilyen hangszeren játszani és a megkérdezettek csupán 27 %-a nem.

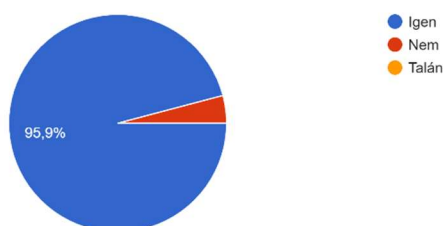
16. ábra

Az 55 válaszadóból majdnem a fele (26 fő) a gitárt említette meg, de jelentős számban írtak furulyát (25 fő), zongorát (20 fő), hegedűt (7 fő). Néhányan citeráznak, dobolnak, szájharmónikáznak és doromboznak.

Az a tény, hogy a szülők vagy szűkebb családtagjuk 73 %-a tud hangszeren játszani, egy újabb otthoni zenei nevelés színteréről ad számot. Egy szülői vagy családi mintát, melyet a gyermek észrevétlenül magába szív, és remélhetőleg élete során igényli is ezek meglétét majd a saját életében is.

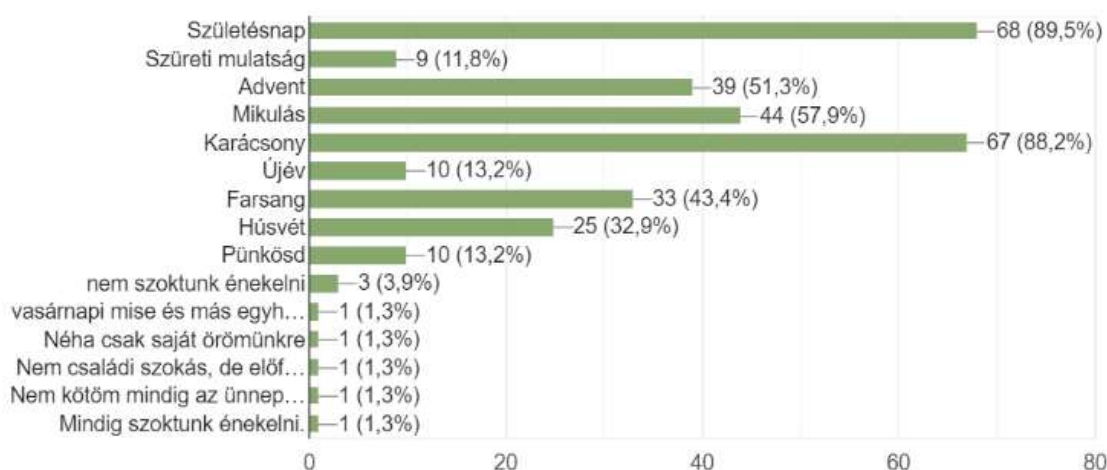
A következő kérdésben, (17. ábra), arról érdeklődtem, gyermekeiknek vannak-e hangszereik, csak a családi környezetben lévő hangszeres jelenlét fontosságát erősítette meg. 95,9%-uk igennel válaszolt, 4,1 % nemmel. Ez azt jelenti, hogy a szülőknek igenis fontos, hogy gyermekeik nemcsak énekkel, de hangszerekkel is kifejezhessék önmagukat, illetve képesek legyenek éneküket kísérettel is ellátni. Ez az inger nemcsak a zenei inger megteremtésére szolgál, hanem motivációvá válhat a későbbi hangszer tanuláshoz is.

23/31. Gyermekeknek/gyermekeiknek vannak (játék)hangszerei(k)?
73 válasz

17. ábra

A következő kérdés: Vannak ünnepek, jeles alkalmak mikor énekel a család?

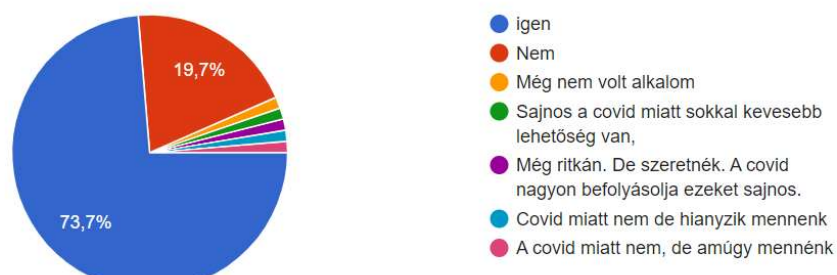

18. ábra

Az ábrán látni, hogy a válaszokban megjelöltem a születésnap, szüreti mulatság, advent, mikulás, karácsony, újév, farsang, húsvét, pünkösd lehetőségét. Legtöbben a születésnap ünnepét választották (89,5 %), utána pedig a karácsony (89,2%) lehetőségét. Tehát a születésnap és a karácsony az évben a „legdalolósabb” ünnep. Milyen érdekes, hogy valójában mindkettő a születésről, az új életről szól. 57,9% a Mikulás ünnepét, 51,3 % pedig az adventi időszakot jelölték meg. Ezután következett a farsang (43,4%), húsvét (32,9%). Egyhelyen végzett a pünkösd és az újév (13,2%), míg a szüret (11,8%) az utolsó helyet kapta. Egyéb lehetőségnek írták még a misét vagy más egyházi eseményeket, illetve hogy minden ünnepkor énekelnek. 3,9 % pedig nem szokott énekelni ünnepekkor. A kérdés áttanulmányozása azért is hasznos volt, mert szerettem volna megnézni azt is, mennyire koptak ki a népszokásokhoz tartozó éneklések? Történeti áttekintés fejezetben megismerhettük például a farsang ünnepét. A hozzá tartozó sok énekes szokást, a vonulást, házalást. E kutatásban a farsang hagyománya a megkérdezettek 43 %-ában él még. Népszokás tekintetében a legerősebb, legzeneibb ünnepünk a karácsony. Viszont jelen van a születésnap, és a Mikulás ünnepének a jelentősége, melyeket modernebb ünnepnek lehet nevezni.

Az ünnepek után a kulturális szokásokról érdeklődtem.

A kérdés: Szoktak zenei koncertre, vagy zenés bábelőadásokra menni a családdal?

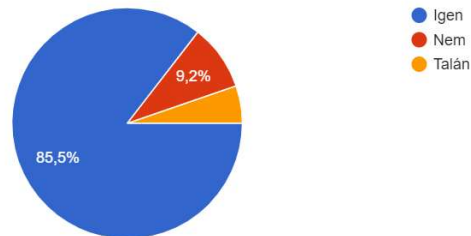

19. ábra

A 19.ábrán látszik, 73,7 % a válaszadóknak szokott zenei koncertekre vagy zenés bábelőadásokra, 19,7% nem. Az ábrán is jól látszik, számos család tervezi ugyan, de a covid helyzet miatt nem jutnak el ilyenfajta előadásokra. 48,4 %-uk negyedévente, 19,4 % évente, 17,7 % félévente látogatnak el egy-egy alkalmakra. De akadt olyan család is (1 fő), aki havonta többször is jár koncertre, vagy zenés bábelőadásra.

4. témakör: Az óvodai szokások

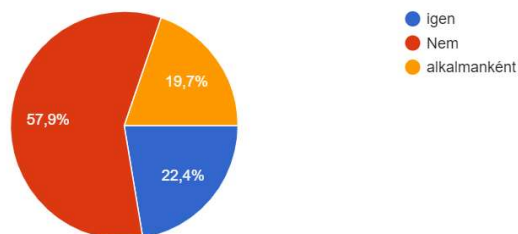
Végül elérkeztünk az utolsó óvodai szokások témaköréhez. Itt az óvoda és szülők énekes kapcsolatát, illetve az óvónők zenei attitűdjét szerettem volna jobban megismerni.

20. ábra

Az eredmény pozitív a 20. ábrán láthatjuk, 85,8 9,2 %-uk óvodájában rendeznek, ilyenfajta rendezvényeket, 5,3 % nem, és ami számomra meglepő volt, hogy 5,3 % talánnal válaszolt, tehát nem is tudja van-e effajta rendezvény az óvodában.

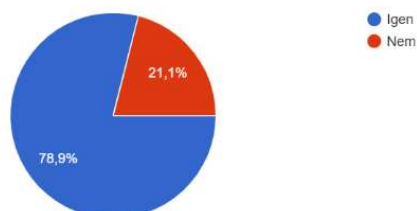
Szokott-e az óvodapedagógusuk zenei kezdeményezéseket indítani, élőzenei dalokat rögzíteni, zenei ajánlásokat tenni azzal a céllal, hogy együtt énekelhessék gyermekükkel otthon?

21. ábra

Az eredménynek itt is pozitív lecsengése lett (21. ábra), ugyanis 57,9 % tart fenn zenei „kapcsolatot” a szülőkkel. 22,4 % nem, 19,7% alkalmanként.

A visszajelzés, vagyis a következő kérdés, hogy igényelné ezeket a dalokat linkeket, ajánlásokat stb. a szülő, egyértelműen igennel zárult. A 22. ábra jól mutatja, hogy 78,9 %-uk igényt tart vagy tartana erre az iránymutatásra és csupán 21,1% nem érdeklődik efelől.

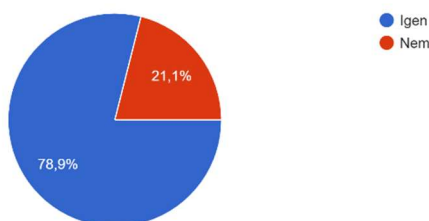

22. ábra

Nagyon örültem ennek az eredménynek, sokat segít ez a visszacsatolás a leendő munkásságom során.

A következő kérdés, melyben afelől érdeklődtem hallotta-e már énekelni óvodapedagógusát ugyancsak pozitívan ért.

30/31. Ön hallotta már énekelni az óvónőjüket/óvóbácsijukat?
76 válasz

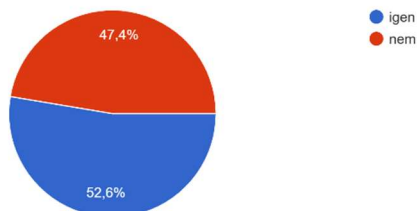
23. ábra

A megkérdezettek 78,9%-a igennel, 21,2 %-a nemmel válaszolt (23. ábra). Nagyon jó látni a válaszokból, hogy az óvodai éneklés jelen van, pedagógus részéről is. A választott repertoár minősége persze nem derül ki ebből a kimutatásból, ez egy következő kutatást kíván maga után.

Az ünnepek családi megélését az óvodában is rendkívül fontosnak tartom. Sokszor meríthetünk ötletet, tartalmat az alkalmak meghitt megélésére, vagy ismeretet, tudást szerezhethetünk az adott ünnepről. A gyermek számára ebben a korban a szülői minta elengedhetetlen, de óvodai berkekben az óvodapedagógus mintája van jelen. Megkérdeztem, hogy van-e lehetőség az óvodában együtt énekelni (gyermek, felnőtt, óvodai dolgozók) ünnepek alkalmával? A válasz (24. ábra), számomra nem annyira egyértelmű már. 52,6 % igennel, 47, 4% nemmel válaszolt. Vagyis az a zenei

triumvirátus, ami gyermek, szülő, pedagógus között létrejöhetne, az mégsem olyan erős, vagy nem eléggé tudatos.

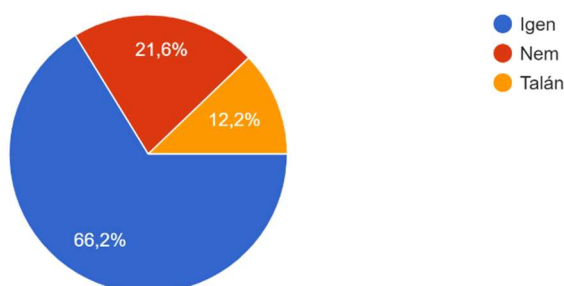
29/31. Van lehetőség az óvodában együtt énekelni (gyermek, felnőtt, óvodai dolgozók) ünnepek alkalmával?
76 válasz

24. ábra

Az utolsó kérdésnek azt tettem fel, hogy van-e olyan meghatározó zenei élményük, melyre szívesen emlékeznek vissza? 25. ábrán látjuk, hogy a válaszadók többsége (66,2 %) igennel válaszolt, 21,6 % nemmel, 12,2,% nem tudta pontosan megmondani, a talán lehetőséget választotta.

31/31. Van olyan meghatározó zenei élménye, melyre szívesen emlékezik vissza?
74 válasz

25. ábra

39 fő szentelt időt és energiát e kérdés kifejtésére és meg is osztotta ezeket a tapasztalásokat. Nagyon kedves emlékeket, gondolatokat írtak. Legtöbbször könnyű és komolyzenei koncerteket említettek illetve számos kórus élményt is. De akadtak számomra igazán szívmengetőek is. Néhány példa közülük:

„Szüreti mulatságon a kislányt körtáncban látni és énekelni.”

„Nagymamámmal énekeltem.”

„Anyukámmal sokat énekelünk, táncoltunk takarítás közben.”

„Apukám mellett, az orgonánál ülve nőttem fel a vasárnapi miséken, mert ő a kántor.”

„Kóruspóbakon ültem minden csütörtökön, míg a szüleim énekeltek ott.”

„A családi körben közös éneklésekre.”

„Óvodában nagyon sokat énekeltünk, a mi csoportunkban volt egy zongora, az óvónénim volt a zeneovit tartó pedagógus, furulyáztunk.”

„12 évig egy magyar zenetévénél dolgoztam. Több tematikus zenei tévéműsor készítésében vettem részt. Naponta találkoztam hazai és világsztárokkal.”

„Adventi közös éneklés minden reggel az oviban.”

„Azt hiszem az első hangszeres szereplésem. 8 éves lehettem és igen jól sült el.”

„Nagyapám orgonálása a templomban.”

8.5. A kérdőív eredményeinek összegzése

Az internetes megosztásoknak nagy előnye, hogy gyors és az egész világban elérhető, önkéntes. Hátránya pedig az önkéntesség. Az eredményeket vizsgálva felmerült bennem a kérdés, kik is töltötték ki valójában a kérdőívet? Nagy valószínűséggel, akit érdekel a zenei nevelés témája, hisz például aki nem szokott énekelni, ő kevesebb valószínűséggel töltheti ki a kérdőívet. Ezért azt gondolom, már eleve egy válogatott társadalmi réteg meglátásaiból tudtam eredményeket kiszűrni. A személyes interjúztatás talán más eredményeket hozott volna.

Jelen kutatás és eredménye szerint mindkét hipotézisem helytelen, miszerint a szülők nem fektetnek hangsúlyt az otthoni zenei nevelésre, illetve az óvodapedagógusok nem adnak kellő zenei támogatást, útmutatást a szülők részére otthoni zenei nevelés céljából.

Az eredmények azt mutatják, hogy családok számára a zenei nevelés a különórák keretein belül a második legfontosabb foglalkozásnak számít, az óvodai berkeken belül pedig a harmadik helyen áll. Érdekes volt kiszámolni, hogy a zene leginkább a szellemi beosztottaknak illetve a fizikai dolgozóknak fontos, míg a vezető beosztásúaknak, vállalkozóknak és édesanyáknak a sport.

Az eredményekből kiderült a megkérdezettek 93,4%-a szokott énekelni, dúdolni csak a saját örömeire is, 94,6 % énekel a saját gyermekének, szokás a mindennapos énekszó, számos alkalommal 52,2 % a szülők naponta együtt énekelnek, 57,9 % pedig rendszeres énekel altató dalt esténként. Ez remek szülői minta, ami igazolja is, hogy ezen szülők gyermekeinek 94,7 %-otthon is dúdol saját kedvére. Bár az ünnepek énekes szokásaik megkoptak, a születésnap (89,5%), karácsony alkalmával (88,2%) énekelnek, közös családi élményt szerezve.

A családon belüli hangszer tudás 73%-os aránya is pozitív csatlódás volt számomra.

A legtöbbet, amit adott nekem ez a kérdőív, azaz utolsó kérdés, kérdés volt, mikor meghatározó zenei élményekről érdeklődtem. Ami a legjobban tetszett, az a sokszínűség volt. Nemcsak lehetőségben, hanem nagyságokban is. Tanúbizonyságot adtak, hogy a meghatározó zenei élményeket sokszor nem egy nagyzenekari hangversenyen, vagy méregdrága fesztiválon kapjuk meg, hanem közvetlen környezetünktől. Amikor büszkéek lehetünk családtagjainkra és önmagunkra, hogy a család részesei lehetünk. A nagyapa orgonálására, aki fent az emeleten zenél, s zenéje átjárja az egész templomot, s a környező utcákat. Vagy a kislányt a körtáncban állni és játszani látni. Észrevenni az izgalmat, örömet a szemében. Vagy takarítás közben az édesanyával együtt énekelni, elfeledve a munka nehézségeit, monotonitását. Élmény és tapasztalás, melyre örömmel gondolhatunk vissza, és hálát adhatunk, hogy ilyen élményeket is megélhettünk családjaink körében.

9. Összegzés

Dolgozatomban körül jártam az óvodáskorú otthoni zenei nevelés lehetséges színtereit. Történeti áttekintés keretében megismerhettük a múlt énekes hagyományait, annak mély, magától értendő, elválaszthatatlan kapcsolatát a zenével. Ismertettem a gyermek zenei fejlődését a fogantatástól az iskolába meneteléig. Majd a szülők szerepvállalását egy alternatív program, a Ringató módszer segítségével igyekeztem bevonni. Párhuzamba állítottam 'Forrai Katalin: Ének az óvodában' módszerét az otthoni zenei nevelés módszerével, annak irányelveivel. Számos gyakorlati példát mellékeltem, melyeket a karakterszámok kordában tartása érdekében a mellékletben tovább színesítettem. A történet egyik kulcsszereplőinek – óvodapedagógusok – hozzáállását, kapcsolódási lehetőségeit is elemeztem. Különböző kutatásokat is megjelentettem arra kiterjedően, valóban van-e jótékony hatása a gyermek számára az otthoni zenei nevelésnek, és ez az irányelv, milyen támpontokat kell, hogy tartalmazzon.

Végül kérdőív formában vizsgáltam meg a szülők valós hozzáállását a zenei neveléshez, annak jelenlétét a mindennapokban. Az eredmények után azt gondolom, hogy bár a családok egyértelműen tisztában vannak a zene jótékony, fejlesztő hatásaival, többségük a családon belül a zene megélését szórakozásra, lazításra, az öröm megélésére használják. Forrai Katalin írja az óvodai a zenei nevelésről: „érzelmeken keresztül hat a gyermekre... hatására a gyermek szeret énekelni, játszani, dúdolgatni, és szívesen hallgat zenét.” (Forrai 2020:13) Mi, ha nem ez lehet az otthoni zenei nevelés célja is? Élvezze, szeresse a zenét, egy szerető közegben!

Tisztában vagyok azzal, hogy dolgozatom csak egy kis szelete az otthoni zenei nevelés valós palettájának, igazságának. Viszont, ha egy lépéssel is közelebb viszem a tudományt ennek vizsgálatában, akkor már megérte dolgoznom ebben a témában. Bármennyire is próbáltam alaposan körüljárni szakdolgozatom témáját, még mindig érzek hiányosságot, melynek tudata számomra azt támasztja alá, hogy érdemes tovább kutatni e témában. Egyrészt a kevés szakirodalom miatt, másrészt a kettős kimenetelű kutatási eredmények miatt, harmadrészt a zene családon belüli megszerettetésének szükségszerűsége miatt is.

Hálás vagyok a dolgozat összes mélységének és magasságának.

A tanulmány elkészítése által rengeteg olyan szakirodalmat olvashattam, amelyekkel csak építhetem a szakmai jártasságom, tudásom. Kreatív, nehéz és sok esetben saját pedagógiai tapasztalásaimra alapozott feladat volt az egyes fejezetek kidolgozása, mert bár a zene

jótékony hatása és annak intézményes nevelésének szakirodalma végeláthatatlan; tudományos kutatások, illetve a gyermek második életterében – otthon - zajló zenei neveléséről már csekély irodalom áll rendelkezésre.

Miként lehetne a szülőket befolyásolni abban, milyen zenei környezettel vegyék körül otthon gyermekeiket? Hogy tudunk mintát adni? Milyen alkalmat, helyzetet tudunk teremteni, ahol találkozhatunk óvodáskorú gyermekek szüleivel?

Azt gondolom, ebben a legnagyobb feladatuk az óvodapedagógusoknak van. Nekik kell egy olyan belső erő, elszántság, igény, ami áthatol a szülői szkepticizmuson, bizonytalanságon, vagy igénytelenségükön. Ez egy igazi úttörő munka. Nagyon sok feladattal, finom irányítással szükséges megvalósítani a célokat, hogy a szülőknek tényleges segítségük legyünk. Miközben nem elfelejteni, hogy mindez közös ügyünk a gyerekek fejlődése érdekében.

Az én célom, hogy minél több gyermeket és vele együtt felnőttet – családot – szelídítsek zenét kedvelő, szerető gyermekké és felnőtté. Nőjenek fel generációk úgy, hogy minél több óvodai zenei élményt raktározzanak el, melyek később lelki táplálékot nyújthatnak!

10. Felhasznált irodalom

- (5) <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/kazinczy-ferenc-3C9B/negyedik-konyv-tovisek-es-vlragok-1811-3E48/a-nagy-tltok-3E4F/> Kazinczy Ferenc: A nagy titok, letöltés 2022.01.26.
- (4) Babaszoba.hu: Muzikális magzat, 2016.
https://www.babaszoba.hu/articles/terhesseg/Muzikalis_magzat?aid=20081120184059 letöltve 2022.01.26.
- Balás Endre: „A zene ügye az általános iskolában nem is a zene ügye elsősorban”, 2008, https://www.parlando.hu/2015/2015-6/Balas_Endre-Kodaly.htm letöltve: 2022.01.28.
- Balassa-Ortutay: Magyar néprajz, Corvina Kiadó, 1982.
- Balázs Gabriella-Mihalovics Csilla: Tág a világ-Zene játékosan 5-7 éveseknek, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.
- Berecz András: Bú hozza, kedv hordozza..., Magon nőtt énekesek iskolája, Szerzői kiadás
- Benedikfi István-Buzás Zsuzsanna- A hangszerstanulás lehetséges transzferhatásai, 2011, https://www.parlando.hu/2016/2016-1/Benedekfi_Istvan_Buzas_Zsuzsa.pdf letöltés: 2022.04.08.
- Bolykó Judit: A zene hatása a prenatális fejlődési szakaszra, 2017 <http://midra.unimiskolc.hu/document/26842/22293.pdf> letöltés 2022.01.26.
- Dömötör Tekla: Magyar népszokások, Corvina Kiadó, 1983.
- (6) Egyszervolt: Vers, <https://egyszervolt.hu/vers/kerekito-dinnye.html>, letöltés 2023.03.06.
- (9)https://www.facebook.com/sokszinuvidek/photos/f%C3%A1nkots%C3%BCt%C3%B6tt-nagyany%C3%B3szalagos-a-sz%C3%A9leporcukros-a-teteje%C3%B3puha-a-b%C3%A9feltornyó/2429467770427781/?paipv=0&eav=AfahFj65zRTP4Zr9ZgKj5UlqJsmvKHLv4php-QzLgd9g0JuM2oCJ-ibuhM5wMNH34Ss&_rdi letöltés 2023.03.02.
- Forrai Katalin: Ének az óvodában, Móra könyvkiadó, 2020.

- Forrai Katalin Művészetre nevelés a családban, Magyar nők Országos Társasága, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1960.
- Gróh Ilona szerkesztésében Jöjj ki napocska, Kolibri Kiadó, 2018.
- Gróh Ilona: Ringató módszertani kézikönyv, Ringató Kiadó, 2022.
- Gróh Ilona-Ringató Zöld könyv, Ringató Kiadó, 2020.
- Gróh Ilona: Ringató-Lila könyv, Ringató kiadó, 2021.
- (10) Szerkesztette: Gállné Gróh Ilona-Dietrich Helga: Forrai Katalin emlékére, 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=PgMkdBBRVyk> megtekintés 2022.01.27.
- (7) <https://gyerekversek.hu/farsang/> Sarkady Sándor: Farsang letöltés 2023.03.02.
- Györkö Enikő, Klein Ágnes (2018): A sírástól az első szótagig, Gyermeknevelés 6 évf. 3. szám 70-76. , http://gyermekneveles.tok.elte.hu/18_3/gyn_2018-3_gyorko_klein_70-76.pdf letöltés 2022.01.27.
- http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_gyermeki_vilgkp.html Animizmus letöltés 2022.01.28.
- http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_gyermeki_vilgkp.html Dr. József István PhD, főiskolai docens: Fejlődépszichológia ; A Gyermeki világgép, letöltés 2022.01.28.
- J. Kovács Judit Kerekítő 3. Móra Könyvkiadó, Budapest, 2015.
- Karres Magdolna: Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére, 1981, http://doktori.bibl.uszeged.hu/id/eprint/3642/1/1981_karres_magdolna.pdf letöltve: 2022.01.28.
- Kodály Zoltán: A Magyar népzene, Editio Musica Budapest, <https://docplayer.hu/15968059-Kodaly-zoltan-a-magyar-nepzene.html> letöltés 2022.02.01.
- Kodály Zoltán: A zene mindenkié, Zeneműkiadó, Budapest, 1974.
- Kodály Zoltán: Ének az ovodában, Zeneműkiadó, Budapest, 1958.
- Kondorné Peidl Borbála: Zenélj! A zene nevelés lehetőségei a gyermekek fejlődéstámogatásában, http://koraszulottekert.hu/pdf/kiadvany_8_9.pdf letöltés 2022.01.28.

- Laczó Zoltán: Zenehallgatás az általános iskola alsó tagozatában, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- (3) <https://mek.oszk.hu/06200/06234/html/nepdalok0010080286.html> letöltés: 2022.03.13.
- (2) Népzenei alapismeretek: https://www.krg.hu/frame/e_szertar/doc/enekzene/01.pdf letöltés 2022.01.30.
- (1) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról letöltés 2022.04.09.
- (8) <http://szazszorszepboribon.hupont.hu/6/mondokak> Mondókák, letöltés 2023.03.02.
- Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában, Zeneműkiadó Budapest, 1982.
- Turmezeyné-Heller Erika-Balogh László, Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés, Kocka Kör, Debrecen, 2009.
- Zene a paraszti társadalom életében: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vi-nepzene-neptanc-nepi-jatek-8ADD/magyar-nepzene-8AED/zene-a-paraszti-tarsadalom-eleteben-8DB2/>, letöltés 2022.01.31.